

SAAREMAA VALLA ARENGUKAVA

2019–2030

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Arengukava koostamise põhimõtted	5
1.1. Arengukava koostamise lähtekohad.....	5
1.2. Arengukava elluviimise eeldused	6
1.3. Arengukava koostamise protsess	6
2. Hetkeolukord	8
2.1. Territoorium ja asustusüksused	8
2.2. Rahvastik	8
2.3. Maksumaksjad ja tööhõive	11
2.4. Saaremaa valla arengut mõjutav väliskeskkond	12
3. Visioon aastaks 2030 ja üldised strateegilised arengusuunad	15
3.1. Kuressaare roll Saaremaa valla arengus.....	16
4. Valla juhtimise ja arengu kavandamise aluseks olevad väärtused	18
5. Tegevusvaldkondade hetkeolukord, strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud	19
5.1. Haridus ja noorsootöö	19
5.1.1. <i>Valdkonna lähtepositsioon perioodiks 2019–2030</i>	<i>19</i>
5.1.2. <i>Strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud.....</i>	<i>21</i>
5.2. Kultuur ja sport	24
5.2.1. <i>Valdkonna lähtepositsioon perioodiks 2019–2030</i>	<i>24</i>
5.2.2. <i>Strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud.....</i>	<i>28</i>
5.3. Sotsiaalne kaitse.....	30
5.3.1. <i>Valdkonna lähtepositsioon perioodiks 2019–2030</i>	<i>30</i>
5.3.2. <i>Strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud.....</i>	<i>33</i>
5.4. Ettevõtluskeskkond ja innovatsioon.....	36
5.4.1. <i>Valdkonna lähtepositsioon perioodiks 2019–2030</i>	<i>36</i>
5.4.2. <i>Strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud.....</i>	<i>38</i>
5.5. Taristu ja keskkond	41
5.5.1. <i>Valdkonna lähtepositsioon perioodiks 2019–2030</i>	<i>41</i>
5.5.2. <i>Strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud.....</i>	<i>46</i>
5.6. Juhtimine ja koostöö	49
5.6.1. <i>Valdkonna lähtepositsioon perioodiks 2019–2030</i>	<i>49</i>
5.6.2. <i>Strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud.....</i>	<i>51</i>
6. Püsiasiustusega väikesaared	55
6.1. Abruca.....	55
6.2. Kõinastu.....	56
6.3. Vilsandi	56
7. Arengukava seire ja muutmine	58

Sissejuhatus

Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse kohaselt peab igal vallal ja linnal olema arengukava, mis on aluseks eri eluvaldkondade arengu integreerimisele ja koordineerimisele. Arengukavas esitatakse majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise keskkonna ning looduskeskkonna ja rahvastiku tervise arengu pikaajalised suundumused ja vajadused; probleemide ja võimaluste hetkeolukorra analüüs tegevusvaldkondade lõikes; tegevusvaldkondade strateegilised eesmärgid koos taotletava mõjuga ning strateegiliste eesmärkide täitmiseks vajalikud tegevused arengukava perioodi lõpuni.

Saaremaa valla arengukava koostamise peaesmärk on tagada järgnevatel aastatel erinevate tegevusvaldkondade tasakaalustatud ja jätkusuutlik areng. Saaremaa vald soovib arengukava elluviimisega parandada saarlaste elukvaliteeti ning muuta Saaremaa investoritele ja külalistele senisest veelgi atraktiivsemaks.

Arengukava on aluseks Saaremaa valla eelarvestrateegia ja eelarve koostamisel, kohustuste võtmisel, varaga tehingute tegemisel, investeeringute kavandamisel ning investeeringuteks toetuse taotlemisel. Saaremaa valla arengukavast lähtutakse valdkondlike ja Saaremaa Vallavalitsuse hallatavate asutuste arengudokumentide koostamisel.

Käesolev Saaremaa valla arengukava on koostatud aastateks 2019–2030. Valitud ajavahemik võimaldab Saaremaa arengu kavandamisel silmas pidada pikemaajalist perspektiivi.

Arengukava elluviimiseks vajalikud vahendid kavandatakse Saaremaa valla eelarvestrateegias, mille eesmärk on tagada valla jätkusuutlik eelarvepoliitika, mis seob arengukava strateegiliste eesmärkide täitmise olemasolevate ressursidega ja tagab stabiilse arengu realistliku planeerimise kaudu. Täpsemini nähakse arengukava elluviimiseks vajalikud vahendid ette igal aastal koostatavas vallaelarves. Saaremaa valla arengukavas kajastatud eesmärkide saavutamiseks on kavas kaasata ka riigi, erasektori ja mittetulundussektori ressursse, samuti Euroopa Liidu struktuuritoetusi.

Saaremaa valla arengukavas 2019–2030 püstitatud eesmärgid ja kavandatud tegevusi viivad ellu vallavolikogu ja vallavalitsus, vallavalitsuse hallatavad asutused, valla asutatud sihtasutused ning valla osalusega äriühingud, samuti koostööpartnerid avalikust, era- ja mittetulundussektorist.

Saaremaa valla arengukava koostamisel on võetud arvesse ja kajastatud ka Saare maakonna kui terviku vajadusi. Paljude tegevuste elluviimise tulemuslikkus sõltub koostööst ning riigi ja erasektori toetusest. Samuti pole arengukava koostamisel piirdutud vaid seadustest tulenevate kohaliku omavalitsuse ülesannetega, vaid kajastatud on ka tegevusi, mis ei ole vallavolikogu ja vallavalitsuse pädevuses ning kus Saaremaa valla esindajad saavad osaleda ennekõike huvigrupina.

Arengukava aastateks 2019–2030 seab keskseks eesmärgiks saarlaste heaolu ja Saaremaa konkurentsivõime. Arengu kavandamisel on püütud tagada, et eesmärgid ning tegevused väljendaksid samu eelistusi ja põhiväärtusi, mis on olulised vallaelanike jaoks.

Arengukava esimeses peatükis antakse ülevaade arengukava koostamise põhimõtetest. Järgnevad hetkeolukorra analüüs, Saaremaa valla visioon aastaks 2030 ja üldised strateegilised arengusuunad, valla juhtimise ja arengu kavandamise aluseks olevad väärtused,

tegevusvaldkondade lähtepositsioon, valdkondlikud strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused nende saavutamiseks ja mõõdikud, püsiasiustusega väikesaarte peatükk. Lõpuosas esitatakse arengukava seire ja muutmise põhimõtted.

1. Arengukava koostamise põhimõtted

1.1. Arengukava koostamise lähtekohad

Saaremaa valla arengukava 2019–2030 käsitleb Saaremaa valda kui terviklikku kogukonda, territooriumi ja kohaliku omavalitsuse üksust. Samas arvestatakse arengu kavandamisel piirkondlike vajaduste ja eripäradega.

Selleks, et vältida eesmärkide ja tegevuste liigset killustatust ning esitada Saaremaa arenguvajadused laiemalt, on käesolev arengukava koostatud kuue tegevusvaldkonna põhiselt: haridus ja noorsootöö, kultuur ja sport, sotsiaalne kaitse, ettevõtluskeskkond ja innovatsioon, taristu ja keskkond, juhtimine ja koostöö. Arengukavas kajastatud eesmärgid ja tegevused lähtuvad Saaremaa vajadustest üldisemalt, mitte ei piirdu kohaliku omavalitsuse pädevusse kuuluvate ülesannetega.

Hariduse ja noorsootöö valdkond käsitleb koolieelsete lasteasutuste, üld-, kutse-, kõrg- ja täiskasvanuhariduse, huvihariduse ja noorsootöö ning hariduslike erivajadustega laste ja noortega seotud teemasid.

Kultuuri ja spordi tegevusvaldkond hõlmab kultuuri- ja spordiasutusi, kultuuri- ja sporditöö juhtimist, seltsilist ja klubilist tegevust, professionaalset ning rahva- ja pärandkultuuri, kultuuri- ja spordiüritusi, vaba aja veetmise võimalusi, kultuuri- ja sporditaristut ning kooli- ja noortesporti.

Sotsiaalse kaitse puhul on käsitletavateks valdkondadeks laste, eakate, erivajadustega ja toimetulekuraskustes inimeste hoolekanne ning tervishoid.

Ettevõtluskeskkonna ja innovatsiooni valdkond käsitleb ühendusi, teadus- ja arendustegevust, Saaremaa tervikturundust ning inimressursi arendamist.

Taristu ja keskkond hõlmab transporti, energiamajandust, veevarustust, kanalisatsiooni, teid ja tänavaid, sadamaid, planeerimist, maakasutust, hoonestust, avalikku ruumi, keskkonnakaitset, loodusväärtusi ning kommunaal- ja jäätmemajandust.

Juhtimise ja koostöö valdkond käsitleb valla juhtimise struktuuri ja põhimõtteid, vallavalitsuse kui organisatsiooni arendamist, vallavalitsuse hallatavad asutusi ning valla osalusega sihtasutusi ja äriühingud, liikmelisust organisatsioonides ja koostöövõrgustikes, välissuhtlust, kommunikatsiooni, avalikkuse kaasamist, kodanikuühiskonda, külaelu, osavalla- ja kogukonnakogusid, rahvatervist ning siseturvalisust.

Saaremaa valla visiooni ja üldiste strateegiliste arengusuundade aluseks on kuue tegevusvaldkonna ühisosa ehk valla kui terviku ning kohaliku kogukonna pikaajalised vajadused. Üldised strateegilised arengusuunad peavad tagama erinevate eluvaldkondade tasakaalustatud arengu ja tekitama valdkondadevahelist sünergia.

Valdkondlike eesmärkide sõnastamisele ja tegevuste kavandamisele eelnes hetkeolukorra ja väljakutsete analüüs. Eesmärkide saavutamise seireks ja hindamiseks määratleti mõõdikud koos sihtväärtustega.

Tegevuste loetelu hõlmab arengukavas eelkõige uusi algatusi ja olulisemaid valdkonnasiseseid rõhuasetusi ega kajasta kõiki tegevusi, mida vallavalitsus ja hallatavad asutused ning koostööpartnerid igapäevaselt ellu viivad. Konkreetseid (investeeringu)objekte ei ole arengukavas esitatud, vaid need kajastatakse valla eelarvestrateegias ja eelarves.

Tegevusvaldkondade hetkeolukorda, eesmärke ja nende saavutamiseks vajalikke tegevusi on võimalik detailsemalt käsitleda valdkondlikes arengukavades¹, mille koostamise algatamise otsustab vallavolikogu. 2021. aasta septembrikuu seisuga on kinnitatud järgmised Saaremaa valla valdkondlikud arengukavad perioodiks 2020–2030: ettevõtluskeskkond ja innovatsioon, haridus, kultuur, sport, lastekaitse ja sotsiaalhoolekanne, siseturvalisus. Samuti on kinnitatud Saaremaa valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2020–2031, Saaremaa valla sadamate arengukava perioodiks 2021–2030, Saaremaa valla kogukondliku tegevuse arengukava 2021–2030 ja Saaremaa valla jäätmekava 2021–2026. Koostamisel on transpordi arengukava

1.2. Arengukava elluviimise eeldused

Arengukava elluviimise eeldusi ehk vallaeelarve võimalusi arengukavas kajastatud tegevuste elluviimiseks ei ole käesolevas dokumendis analüüsitud. Ülevaade arengukavas käsitletud tegevuste ja investeeringute elluviimiseks vajalike ressursside kohta antakse igal aastal koostatavas Saaremaa valla eelarvestrateegias² ja rahastamise täpsem jaotus kinnitatakse vallaeelarves.

1.3. Arengukava koostamise protsess

Saaremaa valla arengukava 2019–2030 koostamisel on lähtutud Saaremaa Vallavolikogu 22. veebruari 2018. aasta määrusest nr 8 „Saaremaa valla arengudokumentide menetlemise kord“³.

Saaremaa Vallavolikogu algatas Saaremaa valla arengukava 2019–2030 koostamise 22. veebruari 2018. aasta otsusega nr 11 „Saaremaa valla arengukava koostamise algatamine“⁴.

Saaremaa Vallavalitsuse 20. märtsi 2018. aasta korraldusega nr 243 moodustati arengukava koostamiseks juhtgrupp, kuhu kuulusid teemagruppide juhid ja vallavolikogu esindajad, ning kuus teemagrupperi: juhtimine ja koostöö, haridus ja noorsootöö, kultuur ja sport, sotsiaalne kaitse, ettevõtluskeskkond ja majandus, taristu ja keskkond.

Juhtgrupi ülesanne oli arengukava koostamise juhtimine. Juhtgrupp võttis vastu otsused, mis puudutasid Saaremaa valda tervikuna ja valdkondadevahelisi suhteid, kooskõlastas visiooni ja üldised strateegilised arengusuunad ning teemagruppide poolt välja töötatud arengukava osad ja eelnõu tervikteksti.

Teemagruppide ülesanne oli tegevusvaldkondade sisuline käsitlemine arengukavas, sealhulgas hetkeolukorra analüüs, strateegiliste eesmärkide sõnastamine ning tegevuskava koostamine.

¹ www.saaremaavald.ee/arengukavad

² www.saaremaavald.ee/eelarve

³ www.riigiteataja.ee/akt/411092020007?leiaKehtiv

⁴ www.saaremaavald.ee/arengukava

Arengukava koostamises osalesid peale vallavalitsuse liikmete ja teenistujate ning vallavolikogu esindajate ka erinevate valdkondade eksperdid ja sidusgruppide esindajad.

2018. aasta aprillis viis Saaremaa Vallavalitsus läbi ideekorje, et saada teada, mis on vallaelanike arvates Saaremaal hästi, millised on lahendamist vajavad probleemid ja võimalused nende lahendamiseks, ning koguda ettepanekuid valla arengu kavandamiseks. Ideekorjes osales valla veebilehe kaudu sadakond inimest. Lisaks korraldati ideekorje vallavolikogu komisjonide liikmete seas ning ettepanekuid küsiti ka osavalla- ja kogukonnakogudelt ja teenuskeskustelt.

Arengukava eelnõu oli ettepanekute esitamiseks Saaremaa valla veebilehel avalikult kättesaadav, samuti toimusid arengukava eelnõu avalikud arutelud. Arengukava eelnõu esitati seisukoha kujundamiseks ning ettepanekute esitamiseks ka osavalla- ja kogukonnakogudele. Saaremaa Vallavolikogu kinnitas arengukava 12. oktoobril 2018.

Arengukava ülevaatamisel ja muutmisel on lähtutud arengudokumentide menetlemise korrast, mille järgi vaatab vallavalitsus valla arengukava üle igal aastal ning täpsustab vajadusel vähemalt nelja eelseisva aasta eesmärgi ja tegevusi. Arengukava ülevaatamiseks ja muutmiseks on vallavalitsus moodustanud juhtgrupi ja kuus teemagrupperi. Arengukava muutmise eelnõu on igal aastal ettepanekute esitamiseks avalikult kättesaadav ja samuti korraldatakse selle avalik arutelu.

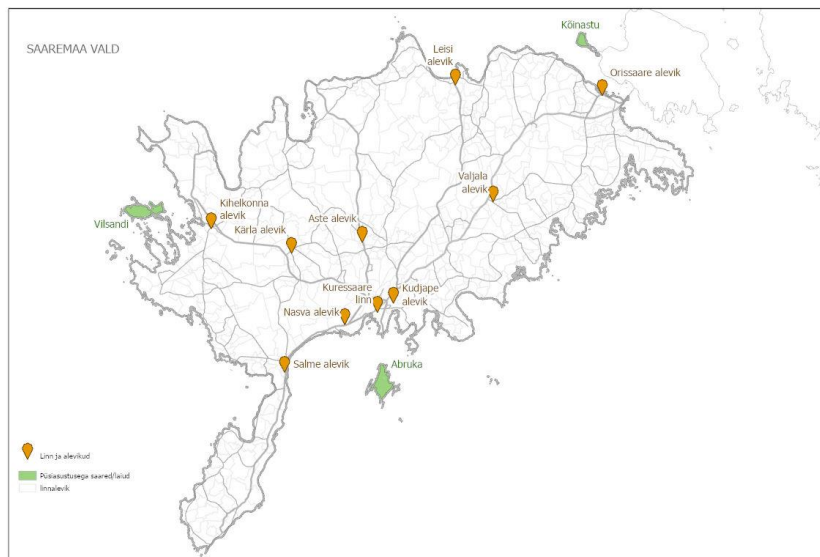
2. Hetkeolukord

Saaremaa vald moodustus 21. oktoobril 2017, kui jõustus 12 omavalitsuse (Kuressaare linna ning Kihelkonna, Laimjala, Leisi, Lääne-Saare, Mustjala, Orissaare, Pihtla, Pöide, Salme, Torgu ja Valjala valla) ühinemine.

2.1. Territoorium ja asustusüksused

Saaremaa vald (pindala 2717,83 km²) on suurima territooriumiga omavalitsusüksus ja suurima elanike arvuga vald Eestis; keskmine asustustihedus on 11,57 elanikku km² kohta⁵.

Saaremaa valla keskus asub Kuressaare linnas. Lisaks on vallas 9 alevikku (Aste, Kihelkonna, Kudjape, Kärla, Leisi, Nasva, Orissaare, Salme, Valjala) ja 427 küla. Valla koosseisu kuuluvad ka püsiasiustusega väikesaared (Abruka, Vilsandi ja Kõinastu) ning lisaks veel mitmed väiksemad saared.

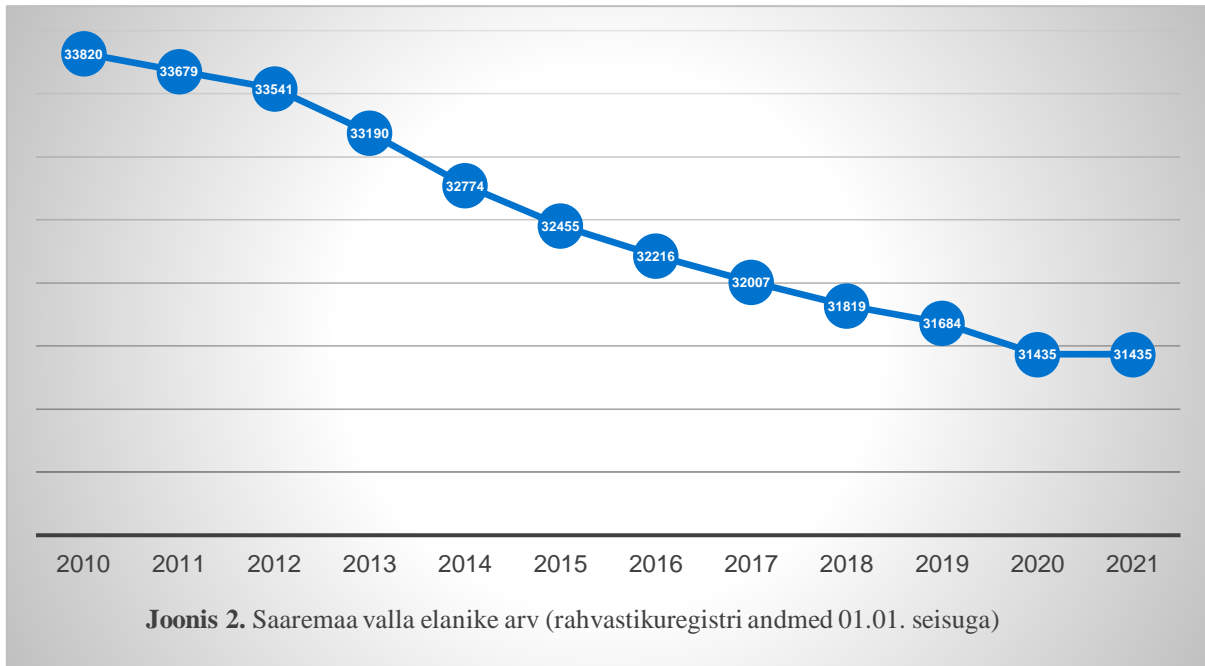
Joonis 1. Saaremaa valla keskus, alevikud ja püsiasiustusega väikesaared

2.2. Rahvastik

Eesti üheks suurimaks väljakutseks on rahvastiku vähenemine. Nagu enamikus Eesti piirkondades, on elanike arv langenud ka Saaremaa vallas ja Saare maakonnas tervikuna.

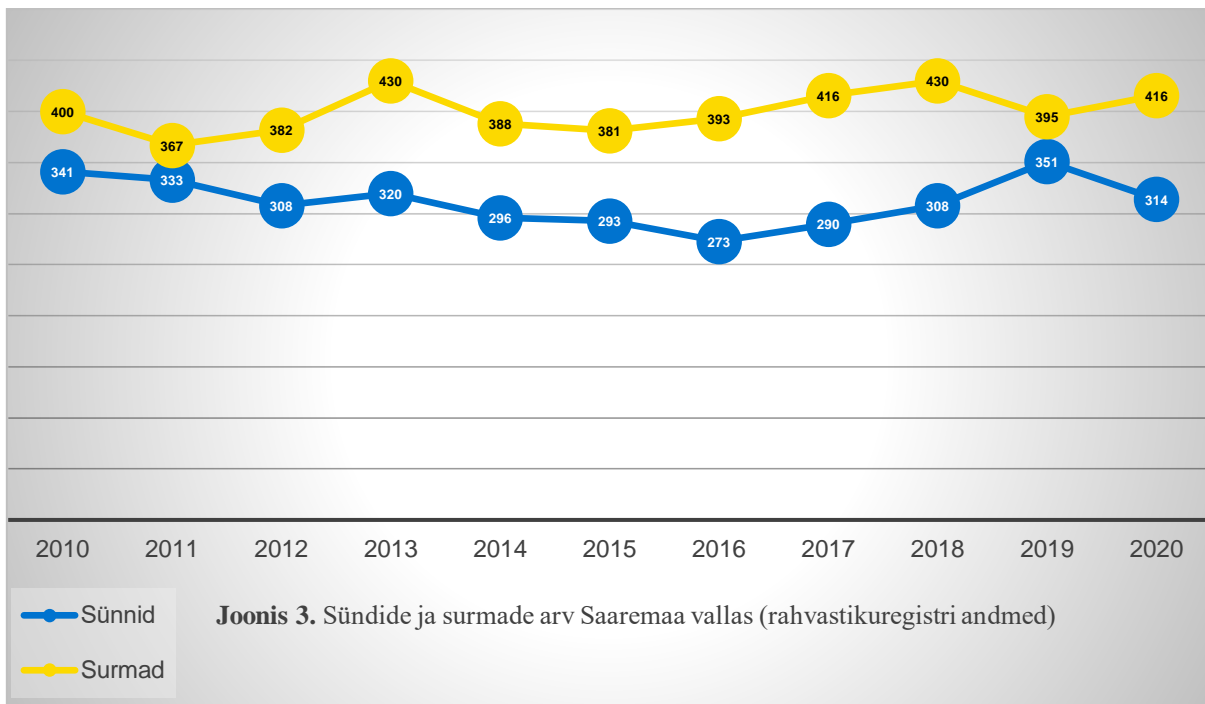
Seisuga 01.01.2021 oli Saaremaa valla elanike arv rahvastikuregistri andmetel 31 435, mis moodustas Saare maakonna elanike arvust (33 575) 93,6%. Statistikaameti andmetel oli valla elanike arv 01.01.2021. aasta seisuga 30 973. Ehkki 2020. aastal Saaremaa valla elanike arv ei muutunud, on näitaja olnud pikka aega langustrendis, kuigi viimastel aastatel on kahanemine mõnevõrra aeglustunud (vt joonis 2):

⁵ Lähtudes rahvastikuregistri andmetest seisuga 01.01.2021.

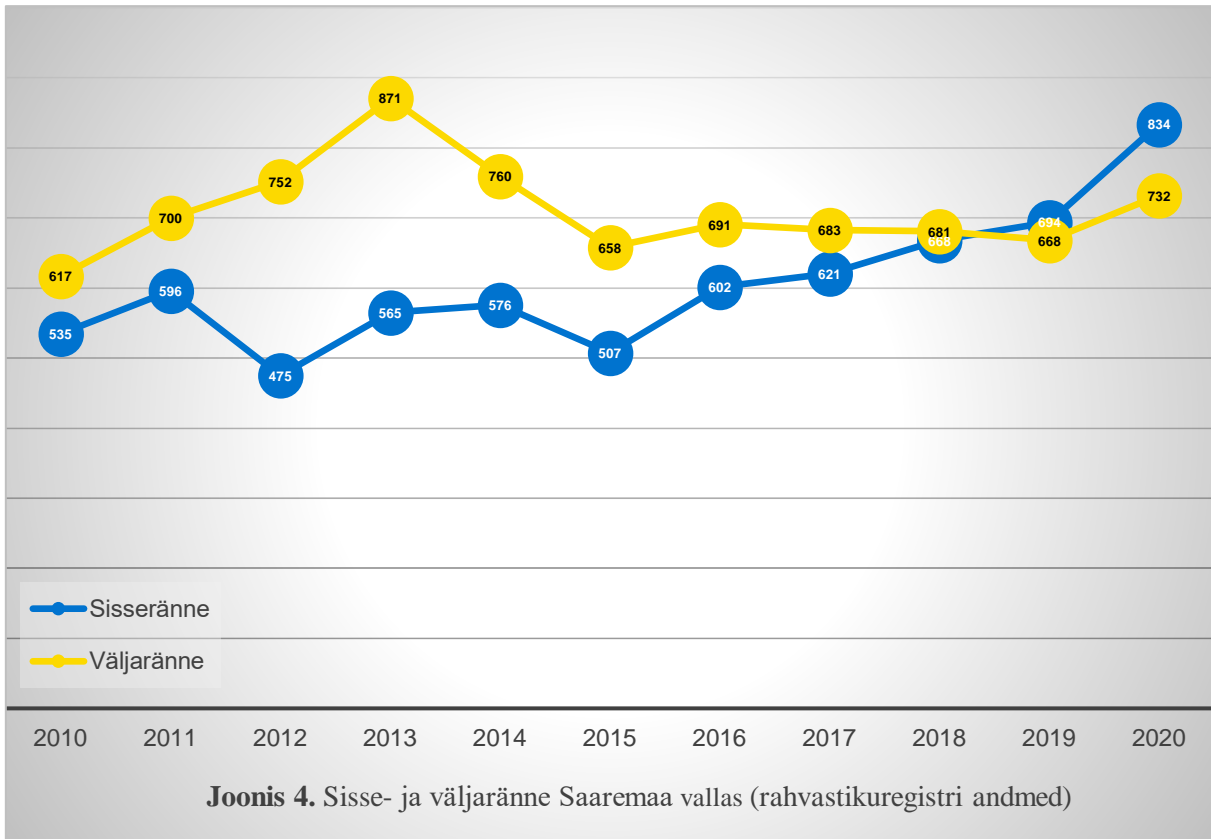
2019. aasta alguse korrigeeritud rahvaarv Saaremaa vallas oli 31 454⁶.

Kui aastatel 2011–2015 oli elanike arvu vähenemise peamiseks põhjuseks negatiivne rändesaldo, siis järgnevatel aastatel eelkõige negatiivne iive (vt joonis 3 ja 4):

2020. aastal suurenes märgatavalt oma elukoha Saaremaale registreerinud inimeste arv. Seda mõjutas tõenäoliselt eelkõige koroonaviiruse levik ja COVID-19 kriis.

⁶ Seoses rahvastikuregistri seaduse muudatusega kustutati 2. jaanuaril 2019 registrist nende inimeste elukohaandmed, mis olid seal omavalitsuse täpsusega. Saaremaa vallas oli selliseid inimesi 230. Seetõttu vähenes ka registrijärgne elanike arv.

Vanusegruppide lõikes on Saaremaa vallas suurim 50–59aastaste elanike osakaal (vt tabel 1).

Tabel 1. Saaremaa valla elanike arv soo ja vanusegruppide lõikes (rahvastikuregistri andmed seisuga 01.01.2021)

	Kokku	0–9	10–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–69	70–79	80–89	90–...
Mehed	15 482	1566	1563	1718	2406	2140	2432	1905	1175	525	52
Naised	15 953	1426	1444	1469	1949	1866	2464	2055	1831	1194	255
Kokku	31 435	2992	3007	3187	4355	4006	4896	3960	3006	1719	307
Osakaal	100%	9,5%	9,6%	10,1%	13,9%	12,7%	15,6%	12,6%	9,6%	5,5%	1%

Piirkonniti on kõige rohkem elanikke registreeritud Kuressaare linnas ning Kaarma, Leisi, Orissaare ja Pihla piirkonnas (vt tabel 2).

Tabel 2. Saaremaa valla elanike arv piirkondade lõikes (rahvastikuregistri andmed seisuga 01.01.2021)

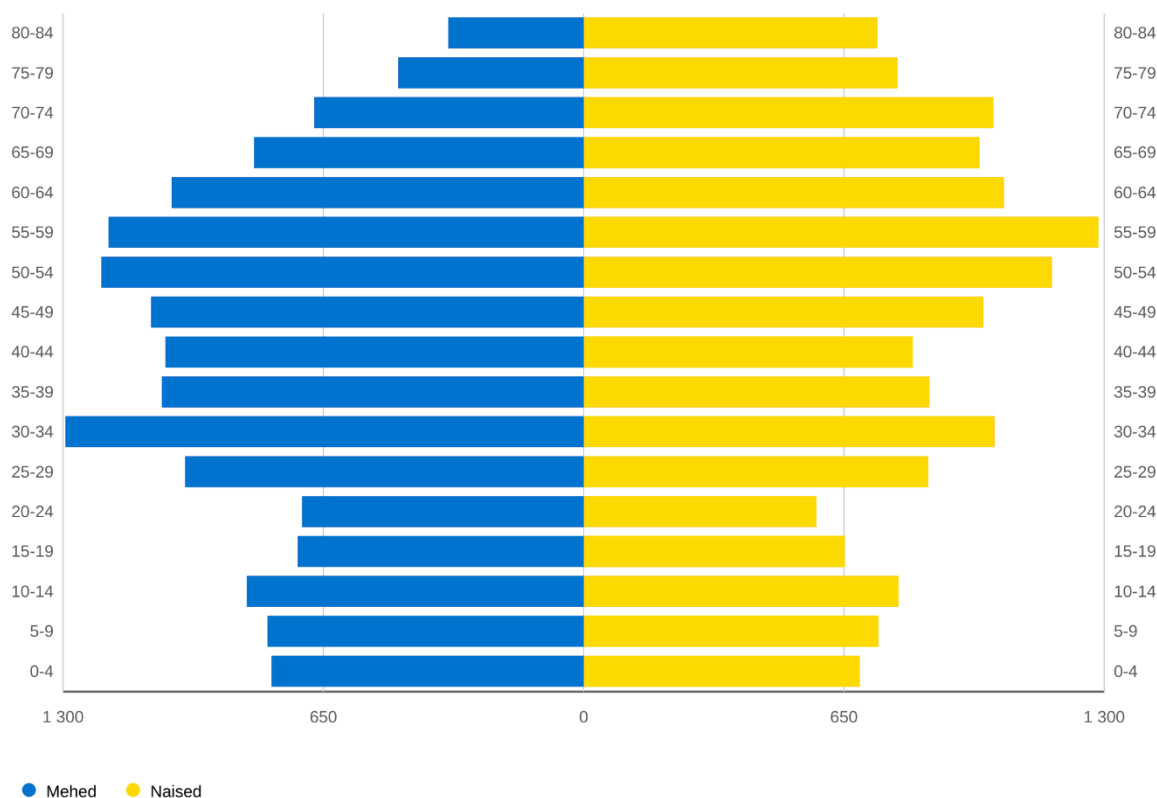
Piirkond ⁷	Elanike arv	Osakaal valla elanikkonnast
Kuressaare linn	12 851	40,9%
Kaarma	4973	15,8%
Kihelkonna	799	2,5%
Kärla	1517	4,8%
Laimjala	681	2,2%
Leisi	1943	6,2%
Lümanda	859	2,7%
Mustjala	691	2,2%

⁷ Piirkond hõlmab endise omavalitsusüksuse territooriumi enne 2014. ja 2017. aastal toimunud ühinemist.

Orissaare	1752	5,6%
Pihlta	1563	5,0%
Pöide	882	2,8%
Salme	1167	3,7%
Torgu	331	1,1%
Valjala	1355	4,3%
Elukoha aadress valla täpsusega	71	0,2%
Kokku	31 435	100%

Rahvastiku soovanuskoosseis | Saaremaa vald, 2021

Allikas: statistikaamet

Joonis 5. Saaremaa valla rahvastikupüramiid 2021 (statistikaameti andmed)

2.3. Maksumaksjad ja tööhõive

2020. aastal oli Saaremaa vallas ühe kuu keskmine maksumaksjate arv Rahandusministeeriumi andmetel⁸ 15 753 ehk 168 võrra väiksem kui 2019. aastal. 2021. aasta seitsme kuu keskmine näitaja oli 16 070.

2021. aasta augustis oli Saaremaa vallas Eesti Töötukassa andmetel⁹ 815 registreeritud töötut. Töötute arv sõltub suuresti hooajast: tavaliselt on talvekuudel registreeritud töötuid rohkem, suvekuudel nende arv väheneb, kuid COVID-i aegne kriisiperiood on olnud selles osas mõnevõrra erinev.

⁸ www.rahandusministeerium.ee/et/kohalikud-omavalitsused-haldusreform-maavalitsused/finantsulevaated

⁹ www.tootukassa.ee/content/tootukassast/statistika-ja-uuringud

2.4. Saaremaa valla arengut mõjutav väliskeskkond

2018. aastal algatas Vabariigi Valitsus strateegia „Eesti 2035“¹⁰ koostamise, et leppida kokku riigi peamised arengueesmärgid kõigis suuremates valdkondades. Strateegiaga seatakse Eesti riigile ja rahvale viis pikaajalist strateegilist sihti, mis on aluseks riigi strateegiliste valikute tegemisel ja mille elluviimisse panustavad kõik Eesti strateegilised arengudokumendid:

**Demokraatlik ja turvaline riik,
kus säilib ja areneb eesti rahvus, keel ja kultuur**

Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed

- Arukas inimene hindab teadmisi, hoiab ennast, teisi ja (elu)keskkonda ning suhtub toetavalt kõikidesse ühiskonnarühmadesse. Ta on teadmiste himuline, loov ja ettevõtlik, tahab õppida ning on valmis töö olemuse muutumiseks.
- Tegus inimene saab hästi hakkama ning on ühiskondlikult aktiivne ja vastutustundlik, panustades nii enda, pere- ja kogukonna kui ka riigi arengusse terve eluea jooksul.
- Tervist hoidev inimene on terviseteadlik, käitudes enda ja teiste elu ning keskkonda hoidvalt. Sealjuures hoolitseb ta nii vaimse kui ka füüsilise tervise eest.

Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud

- Hooliv ühiskond on tähelepanelik ja abivalmis. Siin on igapäev võimalus eneseteostuseks terve elukaare ulatuses ning tagatud on selleks vajalik tugivõrk. Töö-, pere- ja eraelu ühitamine on toetatud, ühiskondlikesse ja kultuurilistesse tegevustesse panustab igaüks sõltumata eest ning inimeste heaolu on paranenud.
- Koostöömeelne ühiskond põhineb ühtekuuluvustundel ning inimeste valmisolekul aktiivselt panustada ühiste eesmärkide saavutamisse ning hüvede loomisesse. Iga inimene, pere- ja kogukond ning vabariik saab ja tahab ühiskonnakorralduses kaasa lüüa ja koostööd teha.
- Avatud ühiskond toetab ühist väärtust loovaid muutusi ja tuleb toime riigi ja rahva ees seisvate proovikividega. Sealjuures on eesti kultuur ja kogukonnad tugevad, hoolivad ja koostöömeelsed ning inimesed kultuuriteadlikud.

¹⁰ valitsus.ee/strateegia-est-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia

Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik

- Eesti majandus on tugev ja leiab uusi ärivõimalusi ning on rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline. Eesti majandus on paindlik ning valmis struktuurimuutusteks, pakkudes arenguvõimalusi kõigis piirkondades.
- Eesti majandus on uuendusmeelne ja teadmispõhine, kasutades uusi tehnoloogiaid ja ärimudeleid ning paindlikke töövorme. Loodud on soodsad tingimused ettevõtluse teadus- ja arendustegevuseks ning innovatsiooniks, teadlased ja ettevõtted teevad omavahel koostööd. Eesti majanduskeskkond kutsub töötama, ettevõtteid asutama või siitkaudu virtuaalselt äri ajama, investeerima, looma ja katsetama uusi lahendusi, millest on kasu ühiskonnale laiemalt.
- Eesti majandus on vastutustundlik inimeste ja looduse suhtes. Siin on paindlikku, uuendusmeelset ja vastutustundlikku ettevõtlust ning ausat konkurentsi soodustav turvaline majanduskeskkond. Kohalike ressursside väärindamine on kasvanud ja loodusvarade kasutamisel arvestatakse nii elurikkuse säilimise kui ka sotsiaal- majanduslike mõjudega.

Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond

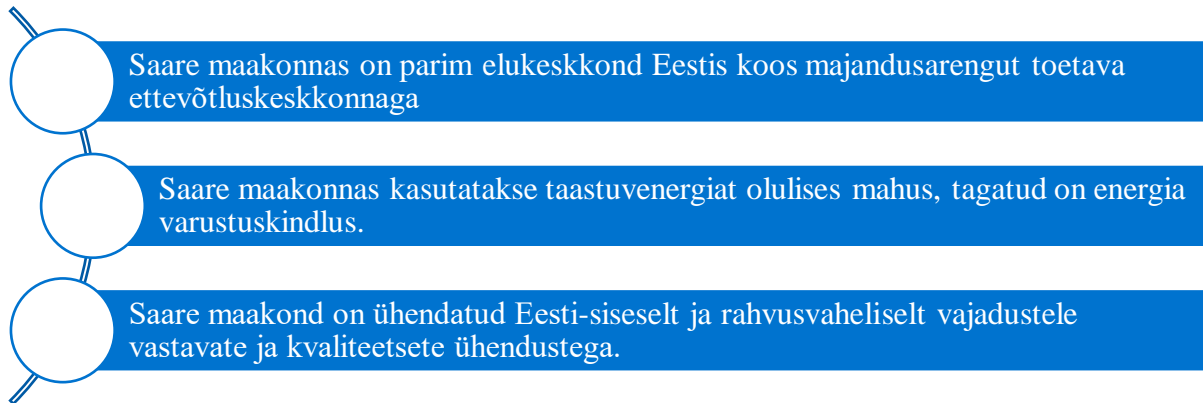
- Elukeskkonna kujundamisel arvestatakse kõigi inimeste vajadustega ning otsustes järgitakse läbivalt kvaliteetse ruumi põhialuseid ja kaasava disaini põhimõtteid, et tagada igapähele nii vaimse, füüsilise kui ka digiruumi ligipääsetavus ja mugavus. Kasutusel on uuenduslikud tehnoloogiad ja looduslähedased lahendused, mis vähendavad ajakulu vahemaade läbimisel ja tagavad hea elukeskkonna terves Eestis.
- Elukeskkond on turvaline ning avaliku ruumi planeerimisel eelistatakse ohutut ja turvalist ning tervist toetavat käitumist soodustavaid lahendusi, mis tagavad
- ligipääsetavuse. Turvaline elukeskkond luuakse igapähe koostöös.
- Elukeskkond on kvaliteetne ja seda planeeritakse pärandit ja looduse elurikkust hoidvalt. Inimesed on ruumiteadlikud ning ruumiotsused parandavad nende ühistegevuse ja osaluse võimalusi.

Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik

- Eesti on uuendusmeelne, teadmiste loomist ning kasutamist väärtustav riik, kus ühiskonnaelu korraldatakse uute, inimesekesksete ja tõhusate tehnoloogiate abil. Õigus- ja maksukeskkond ning valitsemiskorraldus soosivad ühiskonna sidusust, uute lahenduste kasutuselevõttu, innovatsiooni ja paindlikku riigivalitsemist. Avalikud teenused on taustal toimivad ja etteaimavad ning andmeruum kaitstud. Eesti riigikorraldus ja inimeste osalus selles on trende loov ja eeskujuks teistele riikidele.
- Eesti on usaldusväärne riik oma kodanikele ning väärtustatud partner rahvusvahelises suhtluses. Riigi valitsemine on avatud ehk võimu teostatakse avalikes huvides ausalt ja läbipaistvalt, järgides õigusriigi põhimõtteid ning tagades inimeste põhiõigused ja vabadused. Eesti on valvatud ja kaitstud, maailmas tuntakse meid hästi ja riigi rahvusvaheline positsioon on tugev.
- Eesti on inimesekeskne riik, kus poliitikakujundamine on koosloomeline ja inimesed saavad osaleda oluliste otsuste tegemisel. Avalikud teenused on kvaliteetsed ja kättesaadavad sõltumata elukohast ning suurendavad inimeste heaolu ja turvalisust.

2018. aasta lõpus kinnitati Saare maakonna arengustrateegia 2019–2030¹¹ ning maakonna tervise- ja heoluprofiil. Visiooni kohaselt on Saare maakond 2030. aastal atraktiivne nii töö- kui ka elukohana võrreldes nii Eesti kui ka välisriikidega. Konkurentsivõimeline keskmine palk, konkurentsivõimeline haridus, mitmekesise töö pakkumine ja kõrge kvalifikatsiooniga töökohad on olulisel määral tasakaalustanud rände ja loonud aluse maakonna demograafilise olukorra ja jätkusuutlikkuse paranemiseks. Saare maakonnas elab terve, elujõuline, töötahteline ja kehaliselt aktiivne kodanik.

Maakonna arengustrateegias aastani 2030 on seatud kolm strateegilist eesmärki:

2021. aasta juulikuu seisuga on koostamisel Saare maakonna kaks valdkondlikku arengudokumenti: energiamajanduse ja kliima arengustrateegia ning turismi arengustrateegia.

¹¹ www.saaremaavald.ee/arengustrateegia

3. Visioon aastaks 2030 ja üldised strateegilised arengusuunad

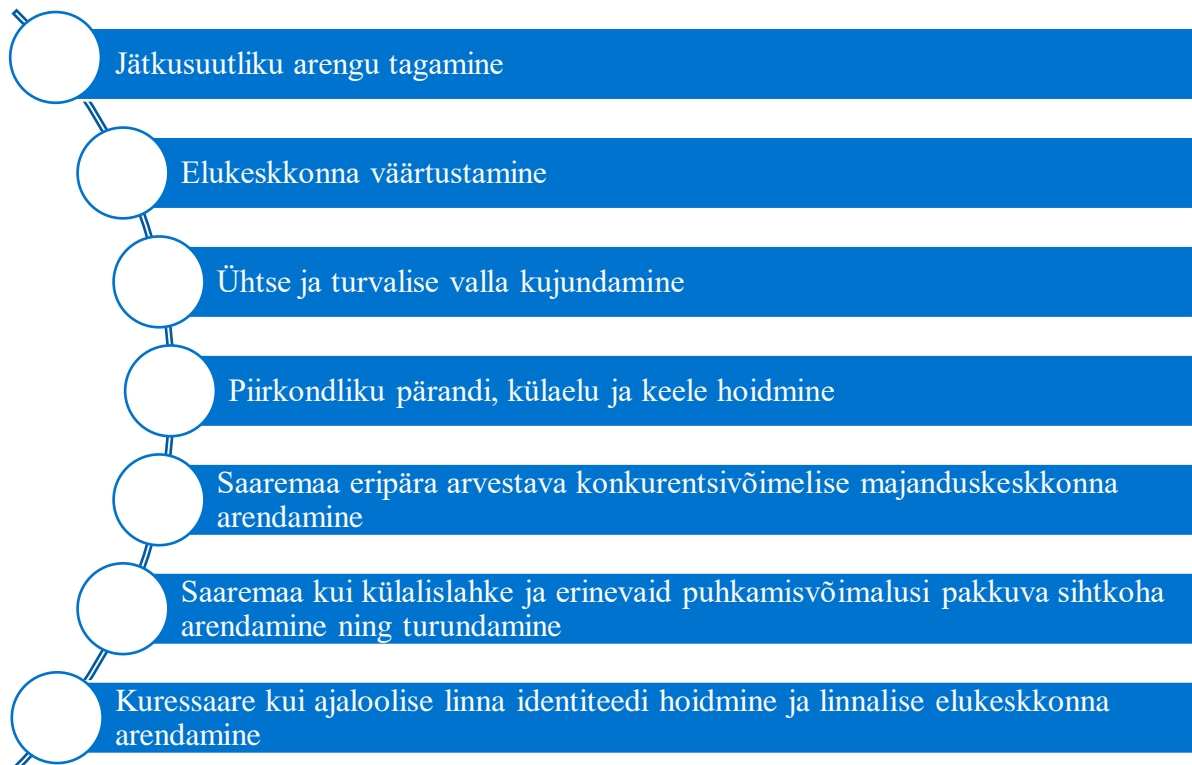
Saaremaa valla tuleviku kujundamisel on keskselks võtmesõnadeks inimkesksus ja hoolivus ning tasakaalustatud ja jätkusuutlik areng.

Arengute kavandamisel ja suunamisel arvestatakse üksikisikute ning piirkondade soove ja vajadusi, kuid ka valla kui terviku üldisemaid eesmärke, sest Saaremaa vald on midagi enam kui üksikkodanike ja ühinenud omavalitsuste summa – see on sidus territoriaalne kogukond.

Saaremaa valla visioon 2030:
**Saaremaa on uutele tuulele avatud,
 traditsioone hoidev,
 turvalise ja puhta elukeskkonnaga,
 mere ja taeva kaudu ühendatud,
 tugeva ja kasvava kogukonnaga saar.**

Saaremaa vallas järgitakse aastatel 2019–2030 järgmisi üldisi arengusuundi:

3.1. Kuressaare roll Saaremaa valla arengus

Üleriigilises planeeringus “Eesti 2030+”¹² rõhutatakse, et väljapoole Tallinna ja Tartu lähitagamaad jääva Eesti territooriumi elujõulisuse määrab eeskätt tagamaa majandusliku vedajana toimiva linna edukus. Kohalikul oskusteabel põhineva spetsialiseerumise väljaarendamine ja ärakasutamine on väga oluline. Elukeskkonna atraktiivsus on saanud üha olulisemaks argumendiks inimeste ja kapitali püsimisel ning liikumisel nii rahvusvahelisel kui ka siseriiklikul tasandil. Suur osa Eesti majandustegevust on koondunud paari tõmbekeskusesse ning ülejäänud regioonid ääremaastuvad, mis piirab oluliselt Eesti kasvupotentsiaali.

Kuressaarel on suurepärane võimalus keerata elanikkonna ja kapitali suurenenud mobiilsus positiivseks trendiks. Atraktiivne elukeskkond ja inimeste kasvav liikuvus, mida toetab tark sihtkohaturundus, võib peatada elanike arvu kahanemise. Enim lisandub asukohasõltumatuid tööandjaid ja töötajaid, kes on tihtipeale ettevõtlikud ka muudes elusfäärides ning tõstavad oma kohalolu ja tegevusega keskkonna atraktiivsust veelgi.

Hästi läbi mõeldud ja rahastatud ühtne turundusstrateegia tõstab Kuressaare atraktiivsust nii uute tööandjate, uusasukate kui ka turistide seas. Kuressaare on ja jääb Saaremaa ühendvalla keskuseks ning arengumootoriks. Lisaks ühistegevustele ja Saaremaa tutvustamisele tuleb eraldi panustada linna maine konkreetsemale väljajoonistamisele ning värskendamisele, sest linnaliste väärtuste olemasolu Saaremaa rahu ja vaikuse keskel mõjub magnetina nii ettevõtjatele, praegustele ja tulevastele elanikele kui ka turistidele. Kuressaare annab saarele erksa dünaamilise ja innovaatilise keskme, mille tugevus avaldub eriti ühismõjus Saaremaa loodusväärtustega.

Kuressaare senine identiteet põhineb järgmistel märksõnadel: turvaline, roheline, puhas, rahulik, lastesõbralik, perekeskne, omanäoline, tervisesõbralik, väike ja kompaktne, saareline kuurortlinn, heakorrasstatud, heade puhkamisvõimalustega, ajalooliselt väärtuslik, küllastajatele avatud, heade spordivõimaluste ning mitmekülgse kultuurieluga. Sümboliteks on piiskoplinn ja vanalinn.

Aastaks 2030 on kõik mainitud väärtused alles ja väga selgelt kommenteeritud, samas on lisandunud värsked innovaatilisi väärtusi. Kuressaare kultuuriline maine on kaasajastatud ning Kuressaare on tuntud kui kõige erksama ja tänapäevase kultuurieluga väikelinn Eestis. Saare juurtega väljapaistvad kultuuriinimesed on kaasatud, tagamaks pidevat värskemate trendide eksponeerimist Kuressaares (kontsertide, näituste, aktsioonide, kohtumiste, välkloengute, installatsioonide, tänavakunsti jmt kujul). Kultuuri- ja sporditegevuse kaudu on võimalik luua olulist lisandväärtust nii regionaalses arengus, turismis kui ka ettevõtluses, samuti mõjutab kohalik kultuuriruum elanike motivatsiooni piirkonda jäämisel või sealt lahkumisel ning turismisektori kasvatamisel. Kuressaare kui mereliselt eraldatud innovatiivne väikelinn saab haarata juhtohjad asukohasõltumatu töö promomise vaba- ja kodukontorites.

Kuressaares on tugev kolmas sektor, mis kaitseb ja arendab avaliku huviga seotud väärtuseid. 2030. aastaks on avalik sektor veelgi tugevam ning selgelt on välja töötatud MTÜ-de toetusmeetmed.

¹² www.rahandusministeerium.ee/et/ruumiline-planeerimine/uleriigiline-planeering

Kuressaare linna üldised strateegilised eesmärgid:

Strateegiline eesmärk 1: Kuressaare on elujõulise kogukonnaga linn.

Strateegiline eesmärk 2: Kuressaare on tõmbekeskus nii saare, Eesti kui ka üleilmses kontekstis.

Strateegiline eesmärk 3: Kuressaares on ettevõtlikud inimesed, kindlate ja kiirete ühendustega konkurentsivõimeline majanduskeskkond ning suurepärased tingimused innovatiivseks ettevõtluseks ja kaugtööks.

Strateegiline eesmärk 4: Kuressaare on üle ilma tuntud mere- ja kuurortlinn.

Strateegiline eesmärk 5: Kuressaares on elav ning tänapäevane kultuuri- ja spordielu.

Strateegiline eesmärk 6: Kuressaare on mitmekülgsed haridus- ning karjäärivõimalustega laste- ja noortesõbralik perelinn.

Strateegiline eesmärk 7: Kuressaares on hästi välja arendatud eakatele suunatud hõbemajandus ja kõigile kättesaadavad terviseteenused.

Strateegiline eesmärk 8: Kuressaares on hästi toimiv linnaruum ning trende järgiv ja strateegiline planeerimine. Linnaruumi keskmeks jääb toimiv linnasüda: südalinn on atraktiivne teenindus- ning kaubanduspiirkond, kus eelistatakse jalgsi ja jalgrattaga liiklemist.

Kuressaare eesmärkide saavutamiseks vajalikud tegevused on kajastatud üldisemas sõnastuses tegevusvaldkondade peatükkides ja Saaremaa valla valdkondlikes arengukavades.

4. Valla juhtimise ja arengu kavandamise aluseks olevad väärtused

Saaremaa valla juhtimine ja arendamine toetub järgmistele väärtustele:

Inimkesksus ja hoolivus

- Otsuste tegemisel ja tegevuste elluviimisel on esmatähtis Saaremaa valla elanike heaolu.

Avatus

- Otsustusprotsessidesse ja valla arendamisse on kaasatud vallakodanikud ning kõigile huvigruppidele on tagatud kaasarääkimisvõimalus. Valla arendamisel tehakse koostööd erinevate partneritega.

Arengu tasakaalustatus

- Kõiki vallaelu valdkondi arendatakse nii, et tekiks valdkondadevaheline sünergia ja selle kaudu kvalitatiivne muutus elukvaliteedis tervikuna.

Jätkusuutlikkus

- Valda puuduvad otsused lähtuvad vallaelanike põhjendatud vajadustest ja Saaremaa pikaajalistest huvidest.

Uuendusmeelsus

- Kitsaskohtade lahendamisel ning väljakutsetele vastamisel peetakse oluliseks uute ideede ja lahenduste väljatöötamist ning nende kasutamist Saaremaa konkurentsivõime tõstmisel.

5. Tegevusvaldkondade hetkeolukord, strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud

Järgnevalt on esitatud ülevaade tegevusvaldkondade lähteolukorrast aastateks 2019–2030, mis hõlmab hetkeolukorra analüüsi 2018. aasta seisuga, tuues välja valdkonna suuremad probleemid ja väljakutsed ning arengueeldused ja võimalused, samuti arengutrendid Saaremaal ja Eestis ning olulisemad muutujad sise- ja väliskeskkonnas. Vajadusel on hetkeolukorra analüüsi hiljem ajakohastatud.

Lähteolukorrast järgnevad valdkonna strateegilised eesmärgid ja alaeesmärgid ning tegevused nende saavutamiseks. Samuti on esitatud tegevusvaldkonna mõõdikud eesmärkide saavutamise hindamiseks. Võimalusel on kirja pandud mõõdiku baastaseme näitaja 2018. aastal ja soovitatav sihttase aastaks 2030. Mõõdikute väärtused esitatakse igal aastal koostatavas valla majandusaasta aruande tegevusaruandes¹³.

Eesmärkide sõnastamisel ning tegevuste kavandamisel aastateks 2019–2030 on arvesse võetud saarlaste ja Saaremaa valla kui kohaliku omavalitsuse üksuse vajadusi, teadvustades seda, et arenguvajadused on olemuselt valdkondadevahelised või -üleised ning neid tuleb lahendada erinevate valdkondade raames korraga ja terviklikult.

5.1. Haridus ja noorsootöö

5.1.1. Valdonna lähteolukord perioodiks 2019–2030

Saaremaa vallas on aastate jooksul välja kujunenud mitmekesiste valikuvõimalustega haridusasutuste võrk, mille tugevuseks on haridusasutuste hajus paiknemine. Loodud on tingimused alus-, põhi-, kesk- ja kõrghariduse omandamiseks, huviharidusega tegelemiseks ning elukestvas õppes osalemiseks. Kutseharidust on võimalik omandada nii põhi- ja keskkooli baasil kui ka rakenduskõrgharidusõppes. Haridusvõimaluste mitmekesistamiseks tehakse koostööd erasektoriga alus- ja üldhariduses, täiskasvanute koolituses ja huvihariduses ning ollakse partneriks tööturu vajadustele reageerimisel.

Jätkuvaks väljakutseks on toimetulek demograafiliste muutustega ja uue, erialase kvalifikatsiooniga pedagoogilise personali leidmine ning olemasolevate, haridusasutuste vahel ebaühtlaselt jaotunud õpetajate parem rakendamine. Kohaliku hariduskorralduse arendamine ja pakutavad võimalused muutuvad järjest olulisemaks teguriks, mille alusel teevad pered oma tulevased elukohavalikud ning millest hakkab sõltuma Saaremaa valla elanike arv.

Tänapäevase juhtimiskultuuri ja paindlike õppemeetodite rakendamine ning innovaatiliste õppevahendite kasutamine on vajalik nii lapse arengu, õpetaja professionaalsuse tõstmise kui ka lapsevanema ootuste seisukohalt. Uueneva õpikäsitluse mõistes on oluline õppijast lähtuvate loimitud õppekavade arendamine haridusasutuste koostöös. Mitmekülgse õppetöö võimaldamiseks vajab toetamist erinevates koostööprojektides ja õpilasüritustel osalemine ning andekate laste tunnustamine ja nende arenguvõimaluste avardamine. Edasiarendamist vajab ka haridusvaldkonna veebipõhine registrikeskkond.

¹³ www.saaremaavald.ee/eelarve

Haridusasutuste ja lapsevanemate koostöö tõhustamiseks on vaja väärtustada vanemaharidust ja kogukondlikku kaasamist. 2020. aastal kinnitati Saaremaa valla hariduse arengukava 2020–2030¹⁴, milles on sõnastatud ka valdkondlikud ühised väärtused ning esitatud strateegiline plaan ja põhiteesid.

Haridusasutuste pedagoogilise personali koosseis vajab kavakindlat tööd juhtide ja õpetajate professionaalsuse tõstmisel ning järelkasvu süsteemsel ettevalmistamisel. Haridustöötajate töö väärtustamiseks on vajalik luua tunnustus- ja mentorlussüsteem ning tagada motiveeriv palk. 2017. aastast alates on lisandunud riiklik toetus lasteaiaõpetajate palkade maksmiseks ja lasteaiaõpetaja töötasu on seotud üldhariduskooli õpetaja töötasu alammääraga.

Saaremaa vallas on tagatud piisav arv lasteaiakohti, lasteaedade ja koolide võrk jaotub üle valla, kindlustades piirkondliku alushariduse kättesaadavuse ning kodulähedase põhihariduse omandamise võimaluse.

2021. aasta septembrikuu seisuga on Saaremaa vallas 31 munitsipaalharidusasutust: 13 lasteaeda, 5 lasteaed-põhikooli, 11 põhikooli ja 2 gümnaasiumi, sh üks mittestatsionaarse õppevormiga. Kuressaare Täiskasvanute Gümnaasiumis jätkab tööd põhikooli- ja gümnaasiumiosa ning Orissaare Gümnaasium jätkab tööd maagümnaasiumina.

2022. aasta algusest on Saaremaa Toetava Hariduse Keskuse koosseisus õppeosakond (põhikool tõhustatud tuge ja erituge vajavatele õpilastele, varem Kallemae Kool), haridustugiteenuste osakond (varem Saaremaa Laste ja Perede Tugikeskus) ja sotsiaalteenuste osakond (varem Kuressaare Perekodu). Ühe asutusena toimimine väldib killustatust ning pakub erivajadustega lastele ja nende peredele sotsiaal- ja haridusvaldkonna poolt süsteemset ja kvaliteetset tuge.

Lisaks toetab vald alushariduse andmist kahes eralasteaias, lapsehoiuteenuse osutamist kolmandas sektoris ning erakooli tegevust. 2021. aasta septembris alustas riigigümnaasiumina tööd Saaremaa Gümnaasium. Sellega seoses korraldati kaks Kuressaares tegutsevat gümnaasiumi ümber põhikoolideks.

Saaremaa valla laste ja õpilaste arv on stabiliseerunud. Koolikohustuslikku ikka on jõudnud viimased suure sünniarvuga aastakäigud ning lähiaastatel üldarvudes suuremaid muutusi ette näha ei ole. Statistikaameti prognoosi kohaselt jõuab laste arvu vähenemine kooli I vanuseastmesse orienteerivalt pärast 2030. aastat. Siiski on probleemiks asjaolu, et nii lasteaialaste kui ka õpilaste arv haridusasutustes on väga erinev ning jätkuvalt suureneb ootus Kuressaare linna õppekohtadele. Selle üheks põhjuseks on töökohtade koondumine linna. Haridusasutuste võrgu korrastamisel on väljakutseks muutuvate demograafiliste oludega arvestamine ning lahenduste leidmine kogukondlike võimaluste tasakaalustatud kasutuseks ja koostöö tegemine riigi- ja erasektoriga.

Eriabi ja -tuge vajavate laste osakaalu kasvuga vajab järjest suuremat tähelepanu õppetöö korraldamine ning tugisüsteemide arendamine kaasava hariduse põhimõtetest lähtuvalt. Haridusasutustes on küll loodud erirühmi ja -klasse erivajadustega lastele, kuid siiski ei ole eri- ja tugispetsialistide abi piisav või kättesaadav. Puudu jääb asjatundlikust ja õigeaegsest nõustamisest, mis tagaks varajase märkamise ning vajaliku toetuse õpetajatele ja peredele. Koolieelses eas tugispetsialisti abita jäämisel võimenduvad lapse hariduslikud erivajadused

¹⁴ www.riigiteataja.ee/akt/426062020073?leiaKehtiv

koolis. Äärmiselt oluline on omavahelise mõtestatud koostöö arendamine ja asjakohase informatsiooni liikumise tagamine võrgustikutöös.

Haridusasutuste rajatised vastavad küll enamasti nõutavatele tingimustele, kuid füüsilise keskkonna pidev arendamine ning nüüdisaegse inspireeriva õppekeskkonna kujundamine vajab järjepidevaid investeeringuid.

Saaremaa vallas on huviharidusega tegelemiseks loodud tingimused nii viies munitsipaalomandis tegutsevas spordi-, kunsti- ja muusikakoolis kui ka üldhariduskoolides. Lisaks mitmekesisistavad huvitegevuse ning vaba aja veetmise võimalusi erahuvikoolid ja spordiklubid, kes saavad oma tegevuseks regulaarselt toetust valla eelarvest.

Noorsootöö arenguks on vajalik noortekeskuste ühtne juhtimine, mis lähtub piirkondade huvidest, traditsioonidest ja vajadusest. Vallavalitsuse hallatava asutusena tegutseb alates 2021. aasta septembrist Saaremaa Noorsootöö Keskus ja kogukonna algatusel kaks noortekeskust. Toimib võrgustikutöö ning mitteformaalse ja formaalse õppe lõiming.

Jätkuvat toetamist vajab tugev koolinoorsootöö traditsioon, mitmekesised võimalused huvitegevuses osalemiseks ja teotahteliste noorte ning nende juhendajate kaasamine ja väärtustamine. Vähene teadlikkus noorsootöö võimalustest ja noortefost vajab senisest suuremat tähelepanu ning kättesaadavuse parandamist. Oodatud on noorte aktiivne panustamine kogukonna ellu ja osalemine otsuste vastuvõtmisel. Sobivad meetodid tuleb leida väljaspool keskusi elavate ja 16+ vanuses noorte kaasamiseks.

Alates 2017. aasta septembrist on riik toetanud kohalikke omavalitsusi huvihariduse ja huvitegevuse mitmekesisuse tagamise ning kättesaadavuse parandamise eesmärgil. Toetus võimaldab hoida osalemisvõimalusi mitmekesisena ja parandada kaugemas piirkonnas elavate noorte osalemisvõimalusi ning soetada vajalikke vahendeid.

Eesti haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 eelnõus¹⁵ on kokku lepitud kolm strateegilist eesmärki:

- Õpivõimalused on valikuterohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldab sujuvat liikumist haridustasemete ja -liikide vahel.
- Eestis on pädevad ja motiveeritud õpetajad, koolijuhid, mitmekesine õpikeskkond ning õppijast lähtuv õpe.
- Õpivõimalused vastavad ühiskonna ja tööturu arenguvajadustele.

Tagamaks, et 2035. aastal oleks Eestis piisavalt pädevaid ja motiveeritud õpetajaid, õppejõude, tugispetsialiste ja koolijuhte, õpikeskkonnad oleksid mitmekesised ja õpe lähtuks õppijast, peab õpetajate palgakasv jääma riiklikuks prioriteediks ning õpetajate esmakoolitus ja enesetäiendusvõimalused püsima kõrgel tasemel.

5.1.2. Strateegilised eesmärgid, alaesmärgid, tegevused ja mõõdikud

Strateegiline eesmärk 1: Saaremaa vallas on konkurentsivõimeline valikuvõimalustega hariduskeskkond, mis väärtustab õppijat, õpetajat ja haridusuuendusi.

¹⁵ www.hm.ee/sites/default/files/haridusvaldkonna_arengukava_2035_29.10.2020_riigikokku_0.pdf

Alaeesmärk 1.1: Haridussüsteem ja noorsootöö toetab toimetuleva, iseenast ja teisi väärtustava inimese kasvamist ning heaolu.

Tegevus 1.1.1: Hariduse kvaliteeti rõhutavates ühistes väärtustes kokkuleppimine ja ühtse õpikultuuri edendamine.

Tegevus 1.1.2: Organisatsioonikultuuri arengu, võrgustikutöö ning kogukonna heaolu toetamine läbi kaasamise, väärtuspõhise õppimise, õpetamise ja koostöö.

Tegevus 1.1.3: Haridusasutuste omavahelise ning koolipidaja kavakindel ja plaanipärane koostöö õppija arengu toetamisel.

Tegevus 1.1.4: Saarlase identiteedi väärtustamine ja Saaremaa maine tugevdamine tunnustatud hariduspiirkonnana.

Tegevus 1.1.5: Kaasarääkimine haridusuuenduses ja valdkonna arendamisel ning parimate praktikate jagamisel.

Alaeesmärk 1.2: Haridusvaldkonna ja noorsootööga seotud inimeste rahulolu ning motiveeritus on kasvanud ja nende töö väärtustatud.

Tegevus 1.2.1: Haridusasutuste üldise võimekuse suurendamine ja töötajate kompetentsi tõstmine nüüdisaegse õpikäsitluse ning kaasava hariduse rakendamisel.

Tegevus 1.2.2: Õppijate ja töötajate tunnustussüsteemi väljatöötamine ning rakendamine.

Tegevus 1.2.3: Valdkonnas töötavate spetsialistide palgataseme võrdsustamine üldhariduskoolide pedagoogide palgamääraga.

Tegevus 1.2.4: Haridusasutuste alustavate pedagoogide toetusprogrammi ja mentorluse rakendamine.

Tegevus 1.2.5: Juhtide ja õpetajate järelkasvu tagamise nimel kavakindel tegutsemine.

Alaeesmärk 1.3: Õppija erivajadus ja individuaalsus on märgatud ning tema õpingutes osalemine on toetatud.

Tegevus 1.3.1: Saaremaa Toetava Hariduse Keskuse pakutavate teenuste arendamine.

Tegevus 1.3.2: Laste hariduslike ja sotsiaalsete erivajaduste võimalikult varane märkamine.

Tegevus 1.3.3: Erivajadusega lastele õigeaegselt vastava tugiteenuse kättesaadavuse tagamine.

Alaeesmärk 1.4: Mitmekesised haridusvõimalused on toetatud ja väärtustatud.

Tegevus 1.4.1: Koostöö erasektori erineva taseme haridusasutuste, kolmanda sektori ja teiste organisatsioonidega.

Tegevus 1.4.2: Õpilasürituste korraldamine ja nendel osalemise toetamine.

Tegevus 1.4.3: Andekate laste ja õppija individuaalse arengu toetamine.

Alaeesmärk 1.5: Kutse- ja kõrghariduse omandamiseks on Saaremaa vallas mitmekesised võimalused.

Tegevus 1.5.1: Koostöö kutse- ja kõrgharidusasutustega õppekohtade tagamiseks Saaremaa vallas.

Tegevus 1.5.2: Arendus- ja teadustegevuse toetamine.

Alaeesmärk 1.6: Täiskasvanuharidus ja elukestev õpe on kujunenud eluviisiks.

Tegevus 1.6.1: Täiskasvanute tasemeõppe arendamine ning toetamine.

Tegevus 1.6.2: Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise võimaldamise suurendamine.

Strateegiline eesmärk 2: Noorsootöö pakub mitmekesiseid osalemisvõimalusi.

Alaeesmärk 2.1: Noortele on loodud loovust arendav keskkond ja omaalgatust toetav tugi.

Tegevus 2.1.1: Saaremaa Noorsootöö Keskuse teenuste arendamine.

Tegevus 2.1.2: Noorte infoportaali käivitamine.

Tegevus 2.1.3: Aastaringse püsilaagrikeskuse töö käivitamine.

Tegevus 2.1.4: Ülevallalise noortemaleva korraldamine ja traditsiooni kujundamine.

Alaeesmärk 2.2: Toetatakse mitteformaalsel õppimist ja kodanikualgatust.

Tegevus 2.1.1: Noorte kaasamine ja nendega arvestamine kõikides eluvaldkondades.

Tegevus 2.2.2: Noortevolikogu tegevuse toetamine.

Tegevus 2.2.3: Koostöö tegemine eraettevõtjatega noorsootöö atraktiivsemaks muutmiseks uute innovaatiliste ja nutikate meetoditega.

Alaeesmärk 2.3: Huvihariduse ja -tegevuse võimalused on mitmekesised.

Tegevus 2.3.1: Huvihariduse ja üldhariduse õppekavade lõimimine ning haridusasutustes toimuva huvitegevuse toetamine.

Tegevus 2.3.2: Huvihariduse mitmekesisuse tagamiseks koostöö era- ja kolmanda sektori ning muude organisatsioonidega.

Strateegiline eesmärk 3: Haridussüsteem ja noorsootöö on koostööle avatud, kohalikku eripära ja olusid arvestav, ajale ja muutustele paindlikult reageeriv, kodulähedane, lapse arengut, tervist ja turvalisust tagav.

Alaeesmärk 3.1: Haridusasutuste võrk ja õpikeskkond on korrastatud ning hõlmab piirkondlikku ratsionaalsel ja efektiivset ruumikasutust.

Tegevus 3.1.1: Haridusasutuste võrgu korrastamine ja selle optimaalse toimimise tagamine.

Tegevus 3.1.2: Õpioskuste arengut ja nüüdisaegset õpikäsitlust toetava, kaasaegse ja turvalise, mitmekülgete valikutega, liikumist ja erivajadusi toetava õpikeskkonna kujundamine.

Tegevus 3.1.3: Haridusasutuste komplekteerimise vastuvõtupõhimõtete arendamine.

Alaeesmärk 3.2: Vallasisene ja valla piire ületav koostöö haridus- ja noorsootööasutuste ning teiste asutuste vahel.

Tegevus 3.2.1: Koostöövõimaluste ning ressursside jagamise soodustamine haridus- ja sotsiaalvaldkonna, noorsootöö-, kultuuri-, spordi- ja teiste asutuste vahel.

Tegevus 3.2.2: Koostöö arendamine teadus- ja kultuuriasutustega.

Alaeesmärk 3.3: Tagatud on innovaatiliste tehnoloogiliste seadmete ja lahenduste olemasolu.

Tegevus 3.3.1: Elektroonilise andmehalduskeskkonna ja erinevate e-lahenduste arendamine.

Tegevus 3.3.2: Haridusasutuste regulaarne varustamine IKT-vahenditega ning turvalise võrgulahenduse ja haridustehnoloogilise toe tagamine.

Tegevus 3.3.3: IT-kasutustoe ja haridustehnoloogilise toe kättesaadavuse tagamine haridusasutustes.

Tabel 3. Hariduse ja noorsootöö tegevusvaldkonna mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Alushariduses osalevate laste osakaal (vanuses 2 aastat kuni koolini) (Allikas: EHIS, 10.11. seisuga)	88%	97%
Põhikooli lõpetanutest edasiõppijate osakaal (statsionaarses õppevormis põhihariduse omandanute õpingute jätkamine samal kalendriaastal) (Allikas: Haridussilm, 10.11. seisuga)	Üldhariduses: 77%, Kutsehariduses: 22%	100%

Huvihariduses osalevate laste/ noorte osakaal (huvikoolides, kooli huviringides ja spordiklubides osalevate laste osakaal statsionaarses õppevormis õppijatest) (Allikas: vallavalitsus, 10.11. seisuga)	67%	75%
Noorte (kuni 30-aastaste) õpetajate osakaal lasteaedades, üldharidus- ja huvikoolides (Allikas: Haridussilm ja huvikoolide osas vallavalitsus, 10.11. seisuga)	Alusharidus: 9% Üldharidus: 4% Huviharidus: 11% Keskmine: 8%	20%
Lasteaegade ja huvikoolide õpetajate keskmise töötasu osakaal üldhariduskooli õpetaja töötasu alammäärast (Allikas: vallavalitsus, 31.12. seisuga)	Lasteaiaõpetajad: 91% Huvikoolide õpetajad: 82% (õpetaja töötasu alammäär täistööajaga töötamise korral 1150 eurot kuus)	100%
Noortekeskuste noorsootöötajate ja ringijuhtide ning koolide huvijuhtide ja ringijuhtide keskmise töötasu osakaal õpetaja töötasu alammäärast (Allikas: vallavalitsus, 31.12. seisuga)	Noortekeskused: 77%	100%
Tugispetsialistide keskmise töötasu osakaal õpetaja töötasu alammäärast (Allikas: vallavalitsus, 31.12. seisuga)	74%	100%

5.2. Kultuur ja sport

5.2.1. Valdonna lähtepositsioon perioodiks 2019–2030

Saaremaal on head eeldused saarluse elujõu hoidmiseks ja arendamiseks. Oluline ülesanne on luua saarlastele võimalikult head ja võrdsed tingimused nii kohapeal kultuuri tarbida, omades selleks kaasaegseid kultuurirajatisi, kuid ka häid ühendusi Mandri-Eestiga, saamaks osa kultuuri- ja spordielust. Saareline eraldatus ei tohi saada takistuseks kultuuri tarbimisel.

Kultuuri ja spordi kaudu on võimalik luua olulist lisaväärtust nii regionaalses arengus, turismis kui ka ettevõtluses. Erinevate piirkondade kuvand on sageli seotud regioonis toimuva kultuuri- või spordieluga. Samuti mõjutab kohalik kultuuriruum elanike motivatsiooni piirkonda jäämisel või sealt lahkumisel – seega maandab kultuuri- ja spordivaldkonna võimaluste kasutamine mitmeid regionaalarenguga seotud riske. Saart soovitakse külastada ning selle positiivne kuvand tekitab kutsuva ja meeldiva mulje, mis loob võimaluse arendada kultuuri- ja sporditurismi.

Eesti kultuuripoliitika eesmärk¹⁶ on kujundada loovust väärtustav ühiskond, hoides ja edendades eesti rahvuslikku identiteeti, uurides, talletades ja kandes edasi kultuurimälu ning luues soodsad tingimused elujõulise, avatud ja mitmekesise kultuuriruumi arenguks ning kultuuris osalemiseks. Saaremaa on tuntud oma pärimuskultuuri poolest ja juurte kaudu Saaremaaga seotud saarlased on uhked oma rikkaliku rahvakultuuri üle, mis loob võimalused eri kultuurivaldkondade järelkasvaks ja innustab inimesi aktiivselt kultuuriprotsessides osalema. Kohalike kihelkondade pärand, keeleline eripära, rahvariided, tantsud, laulud ja tõekspidamised on osa kultuurist, mida toetab ja väärtustab ka ühtse Saaremaa valla visioon.

¹⁶ www.riigiteataja.ee/akt/314022014002

Kultuuri ja spordi mõju

Saaremaa kultuuri mõjutaja on oma- ja rahvakultuur ning pärand. Väärtuste kandjaks saab pidada üritusi, mille toimumine on märgilise tähendusega. Traditsiooniliselt on korraldatud maakondlikke laulu- ja tantsupidusid ning paljusid teisi, kohalikku kultuuri ja pärandit hoidvaid sümboolse tähtsusega üritusi (nt mitmesugused kohalike tegijate poolt korraldatud festivalid, kontserdid, kontserdisarjad, etendused, laadad, külakokkutulekud ja traditsiooniliste tähtpäevade tähistamised). Saaremaa kultuuripilti rikastavad oluliselt ka mitmed kõrg- ja massikultuuri sündmused (nt ooperipäevad, merepäevad, erinevad klassikalise muusika festivalid ja kontserdid üle maakonna ning traditsioonilised rahvakultuuri ja spordi suurüritused).

Kultuuri ja spordi väljakutsed

Saaremaa suurimaks väljakutseks kultuuri- ja spordivaldkonnas on hooajalisuse vähendamine ning kultuuri- ja spordielu mitmekesistamine üle saare. Hooaega aitavad pikendada näiteks nii tänavapiknik kui ka Saaremaa toidufestival Kuressaares, Karujärve rattamaraton, Saaremaa ralli ja samuti Ultima Thule maraton, mille korraldamisel tehakse koostööd ettevõtjatega. Piirkondades toimuvaid traditsioonilisi üritusi toetatakse Saaremaa valla ja erasektori koostöös. Saaremaa aastaringset kultuurielu rikastab Läänesaarte kammerorkestri kontserttegevus üle saare.

Oluline väljakutse on luua eeldused residentuurseks loomekeskkonnaks, kus eri kultuurivaldkondade andekatel loomeinimestel on võimalus end väljendada ja siduda oma valdkond Saaremaaga.

Professionaalse kultuuri edendamiseks saarel ja eeskätt Kuressaares on vajalik tänapäevastele tingimustele vastav multifunktsionaalne kontserdi- ja kunstihoone (Kahni keskus), et rikastada Saaremaa kultuurimaastikku sümfoonilise muusika, balletietenduste ja muusikalidega. Samuti oleks selles väärikas majas piisavalt ruumi erinevate vastuvõtude, sündmuste ja näituste korraldamiseks.

Saaremaa äärealadel toimub mitmeid põnevaid ettevõtmisi ja leiab huvitavaid kontserdipaiku: Triigi sadamas tegutseb kohalike initsiatiivil loodud Triigi Filharmoonia, mis pakub suvisel hooajal mitmekesist kontserdiprogrammi; Mustjala festival kasutab kontserdipaikadeks erinevaid looduskauneid paiku ja rahvamaju; elamusfestival I Land Sound Orissaares loob erisust Saaremaa suveüritustesse alternatiivse muusika- ja kunstisuga; Salmel korraldatakse viikingiturgu. Suur potentsiaal kultuurisündmuste läbiviimise paigana on ka vallas asuvate sakraalhoonete näol.

Saarte Filmifondi asutamine on andnud võimaluse olla rahvusvahelisel ja üle-eestilisel areenil kaasaraäkija piirkonna maaliliste võttekohtade eksportimises ning visuaalkunstnike üleskasvatamisel tulevaste professionaalsete audiovisuaalsete taieste loomiseks.

Oluline on kultuuri- ja spordivaldkonna juhendajate, treenerite ja õpetajate kaadri täiendamine, motiveerimine ning väärtustamine, mis aitab kaasa ka valdkondade arengule.

Kultuuri ja spordi toetamine eelarvest

Saaremaa valla eelarvest kaetakse rahvamajade ülalpidamiskulud ning nende töötajate ja ringi- ning spordijuhtide töötasud. Mittetulundustegevuse toetamise kord reguleerib valla eelarvest tegevus- ja projektitoetuste ning stipendiumide taotlemist ja toetuste andmist. Mittetulundustegevuse toetuse andmise eesmärgiks on laiendada vallas erinevate valdkondade arengu

võimalusi, arendada kodanikualgatuslikku ja omavastutuslikku tegevust, soodustada elanike koostööd ning aidata kaasa valla piirkondade arengule ja traditsioonide järjepidevuse tagamisele. Saaremaal on saadud lisaressursse ka projektipõhiselt nii riiklikest kui ka Euroopa Liidu rahastusprogrammidest.

Ainult projektipõhine rahastamine ei ole jätkusuutlik, kuna ei anna kindlustunnet ega võimalda üritusi pikalt ette planeerida. Seetõttu on vajalik koostöö erasektoriga, et korraldada kõrgkultuuri- ja tippspordiüritusi ning tagada ka võimalused rahvakultuuri ja harrastussporti edendavate tegevuste elluviimiseks kolmanda sektori poolt. Koostöös kohalike ettevõtjatega ja mittetulundusühingutega on ehitatud ning renoveeritud mitmeid olulisi taristuid, lisaks on ellu kutsutud ning korraldatud uusi kultuuri- ja spordiüritusi ning loodud spordivõistkondi ja kultuurikollektiive.

Oluline on omakultuuri toetamine ja esiletõstmine ning rahvamajade ja seltside ringitegevuste jätkumine, keskendudes identiteeditunde säilimisele. Samavõrd tuleb tähtsustada kõrgkultuuri toetamist eelarvelistest vahenditest.

Saaremaa kultuuriobjektid

Saaremaa vallas tegutseb 17 kultuuri- ja rahvamaja. Need on kohaliku kultuurielu keskused, kus on korraldatud rahvakultuurialane harrastustegevus ja traditsioonilised rahvaüritused. Lisaks on Saaremaal välja arendatud tugev seltsi- ja külamajade võrgustik, mille kaudu jõuab kultuur elanikele lähemale. 2019. aasta algusest tegutsevad 26 haruraamatukogu Saare Maakonna Keskraamatukogu struktuuriüksustena.

Saaremaa kultuuri keskpunktiks on Kuressaare, kuhu on koondunud paljud erinevad kultuuriasutused. Kuressaares asub maakonna ainus professionaalne teater – Sihtasutus Kuressaare Teater. Oluline osa repertuaarist on eesti dramaturgia, eeskätt kohaliku temaatika ning kohalike kirjanike näidendite ja kirjanduslike materjalide dramatiseeringutel. Regulaarselt tuuakse lavale oma-, ühis- ja projektilavastusi ning seda nii Kuressaare teatrimajas kui ka külalisetendusi andes.

Kuressaare Kultuurikeskus ja Saare Maakonna Keskraamatukogu on vallavalitsuse suurimad hallatavad kultuuriasutused. Kultuurikeskus paistab silma oma mitmekesise programmi ja tegevusega, sh kõrgkultuuri edendamise ja nii Kuressaares kui ka maakonnas. Tähtis osa kultuuris on kujutaval kunstil, mille kandjaks Kuressaares on Raegalerii, mis oma tegevuses pühendub Eesti kunstipärandi ja kaasaegse kunsti esitlemisele ning Saaremaa professionaalse ja harrastuskunsti tutvustamisele.

Kultuuriasutustele lisanduvad erasektori poolt rajatud Thule Koda ja WOW elamuskeskus, mis avardavad kultuuritarbija võimalusi ja valikuid.

Saaremaa Muuseum on valla olulisim mäluasutus, turismimagnet ning kultuurisündmuste toimumispaik, mis ühendab endas Aavikute majamuuseumi, Mihkli Talumuuseumi, Saare Arhiivraamatukogu ja sümbolse tähendusega Kuressaare linnus-kindlust. Muuseumi lähiaastate olulisemateks tegevussuundadeks on muuseumikeskkonna kaasajastamine, külastajaid kõnetava elamusliku ekspositsiooni loomine, muuseumi hallatavate ehitismälestiste eksponeerimine ning töö laste, noorte ja kogukonnaga.

Ida-Saaremaal asuval Maasilinnal on suur potentsiaal kujuneda piirkonna oluliseks turismi- ja kultuuriobjektiks ning selle jätkuv uurimine ja korrastamine vajab seetõttu senisest enam tähelepanu.

Jätkub ka muinsuskaitsealuste sakraalhoonete renoveerimise toetamine ning nende hoonete kasutus kogukonnale erinevatel kultuurilistel eesmärkidel muutub avatumaks. Suurimad probleemid on seotud säästliku kütte ja hoonete korrashoiuga.

Saaremaa spordiobjektid

Maakonna tervise ja heaolu ülevaate andmetel¹⁷ on piisav liikumise vajadus rahuldatud 81%-l 16–74-aastastest saarlastest, mis on parem kui Eesti keskmine näitaja (70,8%). Head võimalused liikumiseks on Saaremaal tänu pidevalt arenevale kergliiklusteede ja terviseradade võrgustikule.

Eesti spordiregistri andmetel on Saaremaa vallas 01.03.2021. aasta seisuga 137 spordiobjekti ja tegutseb 92 spordiorganisatsiooni. Saaremaal on 8 ametlikku terviserada. Terviseradadele antakse lisaväärtust kettagolfiradade või mobiilsete orienteerumisradade rajamisega. Terviseliikumise osa on ka talvine liikumine ja ennekõike suusatamine, mistõttu on oluline, et Saaremaal oleks ka kunstlume tootmise võimekus.

Saaremaa suurim staadion asub Kuressaares, kuid ilmselt kuulsaim (keset väljakut kasvava tammega) staadion Orissaares. Kuressaare linnastaadioni arendamine on pooleli: välja on ehitamata pesemisruumid ja tribüünid, mis ei võimalda tiptasemel võistluste korraldamist. Renoveerimist vajavad staadionid üle Saaremaa.

Ujumisõpetuse parandamine on tähtis riiklikul tasandil ja ka Saaremaale on oluline luua juurde tingimusi kvaliteetsema ujumisõpetuse võimaldamiseks. 2021. aastal renoveeriti Kuressaare Nooruse Kooli ujula, mis parandas nii ujumise algõpetuse kui ka ujumistreeningute läbiviimise tingimusi. Saaremaale on vaja ehitada ka 6–8 rajaga siseujula, mis võimaldaks nii vabariiklike kui rahvusvaheliste võistluste korraldamist.

Ekstreemspordivõimalused Saaremaal ei rahulda nõudmisi ning ala arengu jaoks on vajalik ja oodatud kaasaegse välipargi arendus ning siseruumidesse loodud park, kus on võimalik tegeleda nii rula-, rulluisu- kui ka rattasõidu harrastamisega. Samuti on vajadus jalgpalli sisehalli järele. Objektipõhiselt saab paiguti probleemina välja tuua ruumipuuduse, millest tulenevalt pole võimalik alati leida sobivat kellaega huvitegevuse või sportimisega tegelemiseks.

Kultuuri- ja sporditöö korraldamine

Kultuuri- ja spordivaldkonna sisulist arengut korraldab vallavalitsuse kultuuri- ja spordiosakond. Piirkondade kultuurielu koordineerivad kohalike rahvamajade ja raamatukogude töötajad, vabatahtlikud ning mittetulundusühingud, sporti arendavad spordijuhid või mittetulundusühingud.

Teised tegurid Saaremaa kultuuri ja spordi arengus

Saaremaa on rikka kultuurilise ja loodusliku pärandiga, mille hoidmine ning kaitsmine on oluline nii praegustele kui ka järgnevatele põlvkondadele. Kultuuriväärtusena on vajalik tähtsustada loodust, mille elujõu säilitamisele saab tähelepanu pöörata ka läbi kultuuri ja spordi.

¹⁷ https://www.terviseinfo.ee/images/M_images/Saaremaa_terviseylevaade_2018.pdf

Saaremaa üheks probleemiks on suhteliselt madal keskmine palk. Madalad palgad ja väga piiratud võimalustega elamispiindade üürirug muudavad keeruliseks ka noorte spetsialistide, õpetajate, treenerite ning kultuuritöötajate saarele tööletuleku.

Saaremaa esindamisel ja maine kujundamisel on oluline roll kohalikel kultuuritegelastel ja -kollektiividel ning sportlastel ja võistkondadel.

5.2.2. Strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud

2020. aastal kinnitati Saaremaa valla kultuuri arengukava 2020–2030¹⁸ ja spordi arengukava 2020–2030¹⁹, mis kajastavad valdkondade arendamiseks vajalikke tegevusi detailsemalt kui valla arengukava.

Strateegiline eesmärk 1: Kultuur ja sport on väärtustatud ning osa saaremaisest kuvandist.

Alaeesmärk 1.1: Aastaringne aktiivne ning mitmekesine kultuuri- ja spordielu, mis pakub osalemisvõimalusi nii kohalikele elanikele kui ka Saaremaa külalistele.

Tegevus 1.1.1: Vaimse kultuuripärandi säilitamine ning vajaliku keskkonna ja taristu loomise toetamine.

Tegevus 1.1.2: Kultuuripärandi hoidmine ja säilitamine läbi pärandi restaureerimise ning korrastamise.

Tegevus 1.1.3: Rahvusvahelise kultuuri- ja spordialase koostöö ning ühisprojektide läbiviimise toetamine.

Tegevus 1.1.4: Kultuuriturismi ja loomemajanduse toetamine vajaliku taristu loomisega.

Tegevus 1.1.5: Erinevatele sihtgruppidele mõeldud ürituste korraldamise toetamine.

Tegevus 1.1.6: Etendus-, kontsert- ja näitustegevuse toetamine vajaliku taristuga.

Tegevus 1.1.7: Hinnatud märgilise tähtsusega maineürituste ja festivalide korraldamise toetamine.

Tegevus 1.1.8: Ürituste kalendri koostamine ja levitamine erinevaid vorme ning kanaleid kasutades.

Tegevus 1.1.9: Terviseradade võrgustiku laiendamine.

Tegevus 1.1.10: Kunstlume tootmise võimekuse loomine Saaremaale.

Tegevus 1.1.11: Saaremaale aastaringse kasutusega kombineeritud spordiväljaku rajamise toetamine.

Alaeesmärk 1.2: Saaremaal korraldatakse rahvusvahelisi ja üleriigilisi suurüritusi.

Tegevus 1.2.1: Rahvusvaheliste spordiürituste korraldamise toetamine.

Tegevus 1.2.2: Kultuuri suurürituste korraldamise toetamine.

Tegevus 1.2.3: Rahvusvaheliste saarte mängude korraldamisõiguse taotlemine Saaremaale.

Alaeesmärk 1.3: Paikkondlikud kombed, murdekeel ja elulaad on väärtustatud ning tunnustatud.

Tegevus 1.3.1: Haridus-, kultuuri- ja spordivaldkonna vaheliste saareliste töögruppide loomise toetamine.

Tegevus 1.3.2: Traditsiooniliste ürituste korraldamise toetamine, arvestades kohaliku kultuuriruumi eripära ja piirkonna traditsioone.

¹⁸ www.riigiteataja.ee/akt/406032020074?leiaKehtiv

¹⁹ www.riigiteataja.ee/akt/403062020032?leiaKehtiv

Strateegiline eesmärk 2: Kultuuri- ja sporditöö tegijad on pädevad ja motiveeritud.

Alaeesmärk 2.1: Korraldatakse seminare, koolitusi, konverentse, õppereise ja töötubasid.

Tegevus 2.1.1: Kultuuri- ja spordijuhtide regulaarne koolitamine.

Tegevus 2.1.2: Avatud õpitubade loomise toetamine piirkondades.

Tegevus 2.1.3: Üle-eestiliste spordi- ja kultuurikonverentside korraldamise toetamine.

Alaeesmärk 2.2: Vallas toimib ühtne tunnustussüsteem.

Tegevus 2.2.1: Tunnustussüsteemi väljatöötamine.

Tegevus 2.2.2: Kultuuri- ja spordipreemiate väljaandmise toetamine.

Alaeesmärk 2.3: Palgasüsteem on reguleeritud ühtsetel alustel.

Tegevus 2.3.1: Kõrgharidusega kultuuri- ja sporditöötajate palkade võrdsustamine riikliku määraga.

Tegevus 2.3.2: Kultuuri- ja sporditöötajate palkade korrastamine ühtse süsteemi alusel.

Tegevus 2.3.3: Ringijuhtide töötasude sidumine tehtud töö tulemuslikkuse ja koormusega.

Alaeesmärk 2.4: Saaremaa on atraktiivne ning avatud noortele pedagoogidele ja treeneritele.

Tegevus 2.4.1: Noorte spetsialistide stipendiumide loomine.

Tegevus 2.4.2: Noorte spetsialistide toetamine soodsamate elamispiindadega.

Tegevus 2.4.3: Kultuuri- ja sporditöö tegijate järelkasvu tagamine noori koolitades ja motiveerides.

Strateegiline eesmärk 3: Kultuuri- ja sporditaristud on efektiivselt kasutatud, säästvalt majandatud ja kaasajastatud.

Alaeesmärk 3.1: Rajatised ja hooned on korras ning varustatud tulevikuvajadusest lähtuvalt, neid on võimalik kasutada mitmekülgset ning nende täituvus ja kasutus on optimaalne.

Tegevus 3.1.1: Kultuurihoonete renoveerimine ja uute ehitamine.

Tegevus 3.1.2: Spordiobjektide renoveerimine ja uute ehitamine.

Tegevus 3.1.3: Uute spordi- ja vaba aja veetmise võimaluste arendamine.

Alaeesmärk 3.2: Muinsuskaitseobjektid on korrastatud ja eksponeeritud.

Tegevus 3.2.1: Muinsuskaitsealuste objektide renoveerimise toetamine.

Tegevus 3.2.2: Koostöö jätkamine Sihtasutusega Saaremaa Muuseum, et toetada sihtasutuse arengut, objektide jätkuvat eksponeerimist ja tegevushaarde laiendamist.

Tegevus 3.2.3: Mälestiste ja mälestusmärkide varustamine infotahvlite ning viitadega.

Tegevus 3.2.4: Maalinnade avamine avalike ürituste korraldamiseks.

Strateegiline eesmärk 4: Valdcondadevaheline aktiivne koostöö kultuuri- ja spordielu korraldamisel.

Alaeesmärk 4.1: Kultuurihariduse ja liikumisharrastuse suurenenud osakaal kooliprogrammis.

Tegevus 4.1.1: Erinevate põlvkondade kaasamine õppeprotsessi.

Tegevus 4.1.2: Kohaliku kultuuripärandi tundide loomise toetamine koolides.

Tegevus 4.1.3: „Tagasi kooli“ programmi kaudu oma ala tegijate toomine näidistundidesse.

Alaeesmärk 4.2: Erinevate institutsioonide ja generatsioonide koostöös toimuvad üritused ning sünnivad uued algatused.

Tegevus 4.2.1: Rahvakultuuri märgiürituste traditsioonide hoidmise toetamine.

Tegevus 4.2.2: Koostöö arendamine ettevõtjate ja kolmanda sektoriga.

Tegevus 4.2.3: Uute algatuste toetamine.

Tabel 4. Kultuuri ja spordi tegevusvaldkonna mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Registreeritud lugejate arv Saaremaa valla rahvaraamatukogudes (31.12. seisuga) (Allikas: Saare maakonna rahvaraamatukogude aastaaruanne)	11 471	Hoida taset
Külastuste arv Saaremaa valla rahvaraamatukogudes (31.12. seisuga) (Allikas: Saare maakonna rahvaraamatukogude aastaaruanne)	188 778	Hoida taset
Spordiobjektide arv Saaremaa vallas (31.12. seisuga) (Allikas: Eesti spordiregister)	111	190
Harrastajate arv spordiklubides (31.12. seisuga) (Allikas: Eesti spordiregister)	4180	4440
Vallaelarvest toetatud kultuuri- ja spordiprojektide arv (Allikas: vallavalitsus)	70 kultuuriprojekti 33 spordiprojekti	80 kultuuriprojekti 50 spordiprojekti
Harrastajate arv hallatavates kultuuriasutustes (rahvakultuurikollektiivid jt huviringid kultuuri- ja rahvamajades) (Allikas: vallavalitsus)	1994	1600
Osaluskindade arv hallatavate ning SA Kuressaare Teater korraldatud üritustel (Allikas: vallavalitsus)	102 883	120 000

5.3. Sotsiaalne kaitse

5.3.1. Valdkonna lähtepositsioon perioodiks 2019–2030

Saaremaa vallas korraldab sotsiaalhoolekandeline abi osutamist Saaremaa Vallavalitsuse sotsiaalosakond: toetatakse vallaelanikke toimetulekuraskuste ennetamisel ja kõrvaldamisel, määratakse ja makstakse nii riiklikke kui ka kohaliku omavalitsuse sotsiaaltoetusi, korraldatakse eestkostet ning osutatakse sotsiaalteenuseid ja muud abi.

Sotsiaalosakond on vallavalitsuse üks suuremaid osakondi. Suure valla eeliseks on enam valdkonna töötajaid ja sellest tulenevalt võimekus valdkondlikuks spetsialiseerumiseks. Selleks, et tagada inimestele sotsiaalhoolekandeline abi võimalikult kodu lähedal, töötavad sotsiaaltöõspetsialistid lisaks Kuressaarele ka teenuskeskustes.

Üleriigiliselt on sotsiaalhoolekande üks eesmärke liikuda toetuspõhisest teenuspõhise hoolekande suunas. Sellest tulenevalt on suund eelkõige teenuste arendamisel. Vajaduspõhist sotsiaaltoetust makstakse olukorras, kus teenuse osutamine ei ole võimalik või ei saavutata sellega eesmärki. Lisaks makstakse toetusi, mis ei sõltu vallaelaniku materiaalsest ega sotsiaalsest olukorrast.

Sotsiaalteenuste arendamisel ja osutamisel on vallavalitsuse olulisteks koostööpartneriteks riigiasutused, vallavalitsuse hallatavad asutused, valla asutatud sihtasutused ja mittetulundusühingud ning hoolekande sihtgruppi koondavad esindusorganisatsioonid. Vajadus sotsiaalteenuste järele on suurem, kui praegu pakkuda suudetakse, ning teenuste ostmine väljastpoolt maakonda on enamasti keeruline ja kallis. Saaremaa vald on valmis tegema sotsiaalteenuste arendamisel koostööd erasektoriga. Arvestades asjaolu, et vallas on palju terviseturismiteenuseid pakkuvaid äriettevõtteid, oleks perspektiivne nende suurem kaasatus teenuste (nt rehabilitatsiooniteenus) arendamisse ja osutamisse.

Oluline trend, mille poole hoolekandeteenuste arendamisel liikuda, on kogukonnapõhine lähenemine oma liikmete eest hoolitsemisel, mida võiks ellu viia sotsiaalsete ettevõtete või kodanikuühenduste toetamise kaudu.

Rahvastikuregistri andmetel oli 01.01.2021. aasta seisuga Saaremaa vallas alla 18-aastaste laste arv 5467, mis moodustas kogu valla rahvastikust ligikaudu 17%. Sotsiaalkindlustusameti andmetel oli nendest 212-le ehk 4%-le määratud puude raskusaste.

Vald on jaotatud lastekaitse spetsialistide vahel teeninduspiirkondadeks. Koostööd tehakse piirkonna sotsiaaltööspsialistidega, Sotsiaalkindlustusameti, Eesti Töötukassa ja tervishoiutöötajatega. Aastate jooksul on kujunenud tõhus võrgustikutöö Politsei- ja Piirivalveameti ning kohalike haridusasutustega, vajadusel kaasatakse ka teisi koostööpartnereid.

Lastele suunatud hoolekandeteenuseid (asenduskodu-, lapsehoiu-, tugiisiku- ja rehabilitatsiooniteenus ning nõustamisteenuseid lastele ja nende peredele) osutab peamiselt Saaremaa Toetava Hariduse Keskuse sotsiaalteenuste osakond, mille eesmärk on toetada valla lapsi ja peresid vajalike sotsiaalteenustega ning tagada vanemliku hoolitsuseta lastele ja noortele turvaline kasvukeskkond. Lisaks on vallal mitme koostööpartneriga teenuspõhised koostöölepped.

Laste ja perede hoolekandes on prioriteediks probleemkäitumist ennetavate meetmete ja vanemlusprogrammide rakendamine, tugiperede süsteemi loomine, erivajadustega lapsi toetavate tugiteenuste arendamine ning lapsi ja peresid mõjutavate erinevate valdkondade integreeritud lahenduste loomine, sh hariduslike erivajadustega laste ning nende perede toetamine sotsiaal- ja haridusvaldkonna koostöös.

Rahvastikuregistri andmetel oli 01.01.2021. aasta seisuga Saaremaa vallas üle 65-aastaste elanike arv 6840, mis moodustas kogu valla rahvastikust ligikaudu 21%. Sotsiaalkindlustusameti andmetel oli nendest 2145-le ehk 31%-le määratud puude raskusaste. Arvestades rahvastikutrende, suureneb eakate arv lähiaastatel veelgi.

Elanikkonna vananemisega kaasneb surve majandusele ja sotsiaalsüsteemile. Ka riiklikul tasandil otsitakse lahendusi, kuidas toetada erinevate teenustega nii hooldusvajadusega kui ka hoolduskoormusega inimesi ja nende pereliikmeid. Eakate soov on elada võimalikult kaua kodus, sest see on osa väärkast vananemisest. Oluline on vanemaealiste inimeste vajaduste väljaselgitamine ja eakate kaasamine nende heaolu tagavate otsuste tegemisse.

Omastehooldajatele on vaja luua võimalused aktiivses tööelus osalemiseks. Hoolduskoormust leevendavate tugiteenuste (hooldekoduteenus, isikliku abistaja teenus, tugiisikuteenus jms) kättesaadavust on oluline parendada kogu valla territooriumil. Erinevatele hooldusvajadustele

vastavaid teenuseid peab olema piisavalt, nende arendamisel tuleb kasutada innovaatilisi lahendusi ja inimestel peab tekkima võimalus teenuseosutajate vahel valida.

Eakate jaoks on kõige olulisem teenuseosutaja Kuressaare Hoolekanne, kes pakub nii koduteenust kui ka huvitegevuse ja vaba aja veetmise võimalusi. Koduteenus on tagatud kogu valla territooriumil ja aasta jooksul pakutakse seda rohkem kui 430 kliendile.

Lisaks osutab Kuressaare Hoolekanne päevakeskuse ruumides erihoolekandeteenuseid (igapäevaelu toetamise ja toetatud elamise teenus) psüühilise erivajadusega täisealiste isikutele. 2021. aastal valmis päevakeskuse juurdeehitus.

Muudest teenustest pakutakse Kuressaare Hoolekandes tugiisiku-, toitlustus- ja varjupaigateenust, samuti iseseisvat toimetulekut soodustavat sotsiaalteenust ning eluruumi-teenust.

Eluruumiteenust osutab Kuressaare Hoolekanne Kuressaare linnas Voolu 7, Kopli 5 ja Pikk 2a asuvates majades ning Kõrkvere päevakeskuses, Pähkla sotsiaalmajas ja Sandlas. 2020. aastal viidi lõpule Sandla ja Voolu sotsiaalmajade rekonstrueerimine, mille raames parendati elutingimusi ning loodi juurde uusi teenuskohti. Lisaks osutatakse eluruumiteenust vallale kuuluvates korterites, mida on kokku 123.

Saaremaa valla territooriumil asub 5 üldhooldusteenust pakkuvat hooldekodu: Pärsama ja Kihelkonna hooldekodu (vallavalitsuse hallatavad asutused), SA Hooldekodu Saaremaa Valss (valla asutatud sihtasutus) ja Kuressaare Haigla SA (valla asutatud sihtasutus) hooldekodu ning Saaremaa Südamekodu OÜ (erahooldekodu). Lisaks omab Saaremaa vald hooldekodukohti koostöös Muhu vallaga rajatud SA-s Muhu Hooldekeskus.

Oluline on luua kõiki valla hooldekodusid hõlmav üldjärjekord, mis annab parema ülevaate nõudlusest ja võimaldab optimaalsemat kohtade jaotust, ning arendada dementsussündroomiga inimestele mõeldud teenuseid.

Intervallhooldust pakutakse hooldekodudes vaid vabade kohtade olemasolul, mistõttu võib teenusele saamine olla raskendatud. Probleemiks on teenuse keerukus ja vajaliku väljaõppe saanud hooldajate vähesus.

Muret valmistab ka hooldustöötajate madal palgatase, mis, nagu mujalgi Eestis, mõjutab otseselt hooldusteenuste kvaliteeti. Seega on oluline hooldustöötajate töötasu tõstmine ja nende muul viisil motiveerimine, et kindlustada kvaliteetne teenus, mille järele on järjest suurenev vajadus.

Riiklikult korraldatud erihoolekandeteenuseid osutavad Saaremaa vallas AS Hoolekandeteenused, Kuressaare Hoolekanne, MTÜ Saaremaa Puuetega Inimeste Koda, MTÜ Randvere Tööõppekeskus, MTÜ Lümanda Sotsiaalkeskus, MTÜ Sotsiaaltöö Keskus, MTÜ Õnneonn, SA Hea Hoog. Peamiselt pakutakse igapäevaeluteenust ja toetatud elamise teenust. AS Hoolekandeteenused pakub ka ööpäevaringset erihooldusteenust, ööpäevaringset erihooldusteenust sügava liitpuudega isikule ja kogukonnas elamise teenust. Pärast Sõmera Kodu sulgemist jätkub Saaremaalt pärit klientidele teenuse osutamine SA-s Hooldekodu Saaremaa Valss ja AS Hoolekandeteenused rajab Kuressaarde erivajadustega inimestele mõeldud 24-kohalise korterelamu. Erihoolekandeteenuste, eriti kogukonnas elamise teenuse ning päevahoiu- ja intervallteenuse osutamine vallas vajab arendamist.

Inimese toimetulek ja abivajadus sõltub olulisel määral tema tervislikust seisundist. Saare maakonna suurim ambulatoorsete teenuste osutaja ja ainuke statsionaarsete tervishoiuteenuste osutaja on Kuressaare Haigla Sihtasutus. Lisaks osutavad Kuressaares tervishoiuteenuseid ka Kuressaare Hambapolikliinik SA (valla asutatud sihtasutus), Erakliinik Hanvar, Erakliinik Luukas, ning mitmed teised üld- ja eriarstiabi ning õendusabi pakkujad.

Esmatasandi tervishoiuteenuse tugevdamine on vananevas ühiskonnas ja krooniliste haigete osatähtsuse kasvades võtmetähtsusega ülesanne. Saaremaa vallas on 2021. aasta maikuu seisuga kokku 15 perearstinimistut. Väljaspool Kuressaaret on perearstipunktid Kihelkonnal, Kärlal, Leisis, Orissaares, Salmel ja Valjalas. Kõigis nimetatud kohtades ei ole perearstide vastuvõetud igapäevased, aga teenus on tagatud pereõe kaudu.

Saareline asend seab abivajajatele piirangud väljaspool maakonda pakutavate tervishoiuteenuste kasutamiseks. Seetõttu on vaja tõsta esmatasandi ja eriarstiabi kättesaadavust Saaremaal. 2021. aastal hakkas kehtima Saaremaa valla eri- ja perearstiteenuse toetuse maksmise kord, mis reguleerib vallas nimistuga tööd alustavale perearstile ja Kuressaare Haigla Sihtasutuses eriarstile makstava toetuse eraldamist.

Samuti tuleb selleks arendada valla transpordisüsteemi, arvestades puudega inimesi teenindava sotsiaaltranspordiga ning lähtuda sotsiaalselt tundlike sihtrühmade vajadustest. Erinevate lahenduste testimiseks osaleb vald Sotsiaalministeeriumi juhitud projektis „Sotsiaaltransporditeenuse korraldusmudelite testimine“.

Teatud juhtudel on vaja ka kiiret ja turvalist transporti koos meditsiinilise toega. Kirjeldatud teenust, transportimaks patsiente haiglate vahel, korraldab Kuressaare Haigla SA. Teistele nimetatud teenuse vajajatele osutab sotsiaaltransporditeenust valla lepingupartner. 2020. aastal valmis meditsiinilendude jaoks Kuressaare haigla juures tänapäevane helikopteriplats.

Eesti heaolu arengukava 2016–2023²⁰ toob ühe kitsaskohana välja eri valdkondade teenuste, eelkõige sotsiaal- ja tervishoiuteenuste vähese seostatuse. Oluline on pakkuda inimese vajadustele vastavaid kvaliteetseid teenuseid ning muuta teenuste vahel liikumine (näiteks haiglast koduhooldusele) inimese jaoks võimalikult sujuvaks. Vajalik on teha ka süsteemset koostööd vaimse tervise probleemide varaseks märkamiseks ja sellega seotud teenuste arendamiseks. Erilist tähelepanu tuleb pöörata tervishoiule haridusasutustes, mis on olulise tähtsusega ennetustegevuses, kõrvalekallete ja erivajaduste varases märkamises.

Valdkonna arendustegevused hõlmavad kõigile vallaelanikele suunatud vajaduspõhiseid sotsiaalhoolekande- ja tervishoiualaseid edendusi ning abivajajatele suunatud tegevusi, mida kavandatakse sihtrühmade kaupa (lapsed ja pered, eakad, erivajadustega inimesed, toimetulekuraskustes inimesed).

5.3.2. Strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud

2020. aastal kinnitati Saaremaa valla lastekaitse ja sotsiaalhoolekande arengukava 2020–2030²¹, mis kajastab valdkonna arendamiseks vajalikke tegevusi täpsemalt kui valla arengukava.

²⁰ www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2016-2023

²¹ www.riigiteataja.ee/akt/417032020014?leiaKehtiv

Strateegiline eesmärk 1: Sotsiaalhoolekanne ja tervishoiuteenused toetavad inimeste heaolu, tervist ja toimetulekut ning on kõigile vallaelanikele vajaduspõhiselt kättesaadavad.

Alaeesmärk 1.1: Sotsiaalhoolekanne on tagatud kogu valla territooriumil kvaliteetselt ja vajaduspõhiselt.

Tegevus 1.1.1: Teenuste süsteemne ja vallaülene arendamine ning osutamine.

Tegevus 1.1.2: Piirkondlike keskuste loomine sotsiaalteenuste osutamiseks.

Tegevus 1.1.3: Teenuste korraldamine ja kättesaadavuse parandamine valdkondadevahelises koostöös.

Tegevus 1.1.4: Vallaülese ühtse (sotsiaal)transporditeenuse arendamine.

Tegevus 1.1.5: Erivajadustega inimestele võrdsete võimaluste loomine.

Tegevus 1.1.6: Ennetus- ja teavitustöö koostöös partneritega.

Tegevus 1.1.7: Sotsiaal- ja tervisevaldkonnas töötavate inimeste ja vabatahtlike väärtustamine ning motiveerimine.

Alaeesmärk 1.2: Tervishoiuteenused on kvaliteetsed ja kättesaadavad inimese igas eluetapis.

Tegevus 1.2.1: Esmatasandi tervisekeskuste ja koolitervishoiuteenuse arendamine.

Tegevus 1.2.2: Tervishoiutöötajate Saaremaale tööleasumise toetamine koostöös Kuressaare Haigla SA ja teiste partneritega.

Tegevus 1.2.3: Vallaelanikele väljaspool Saaremaad pakutavate tervishoiuteenuste kättesaadavuse parandamine.

Tegevus 1.2.4: Tervishoiu- ja sotsiaalteenuste vajaduspõhine integreerimine ning vajalike töökohtade loomine.

Tabel 5. Sotsiaalse kaitse tegevusvaldkonna strateegilise eesmärgi 1 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Loodud piirkondlike keskuste arv / seal pakutavate teenuste arv (Allikas: vallavalitsus)	0/0	5/15
Valdkondadevahelised arendused/ selle kaudu parendatud teenuste arv (Allikas: vallavalitsus)	0/0	5/20
Lisandunud teenusepakujad erasektorist võrreldes 01.01.2018 seisuga (Allikas: vallavalitsus)	0	15
Saaremaa vallas töötuna registreeritud inimeste arv (Allikas: Töötukassa, 31.12. seisuga)	527	400

Strateegiline eesmärk 2: Abivajajatele on tagatud vajadustest lähtuvad sotsiaalteenused ja -toetused.

Alaeesmärk 2.1: Laste ja perede hoolekanne tõstab pere heaolu ning elukvaliteeti vanemluse toetamise kaudu.

Tegevus 2.1.1: Positiivse vanemluse toetamine riskide ennetamiseks ja vähendamiseks ning osalemine vanemlust toetavates riiklikes ja regionaalsetes programmides.

Tegevus 2.1.2: Riskirühma kuuluvatele peredele tugisüsteemi loomine.

Tegevus 2.1.3: Paari- ja peresuhteid toetavate teenuste kättesaadavuse parandamine.

Tegevus 2.1.4: Laste riskikäitumise vältimisele ja tervise hoidmisele suunatud ennetustegevuste arendamine ning varase märkamise süsteemi rakendamine.

Tegevus 2.1.5: Laste ja perede vaimset ning füüsilist tervist hoidvate teenuste arendamine.

Tegevus 2.1.6: Abivajavatele noortele igakülgse arengu toetamiseks suunatud teenuste arendamine.

Tegevus 2.1.7: Erivajadustega lastele tugiteenuste osutamine hariduse omandamiseks ja huvihariduse võimaldamiseks.

Tegevus 2.1.8: Turvalise elukeskkonna tagamine.

Tegevus 2.1.9: Kvalifitseeritud spetsialistide tagamine.

Alaeesmärk 2.2: Toetused ja teenused võimaldavad väärikat vananemist.

Tegevus 2.2.1: Eakate pikaajalise kodus toimetuleku toetamine.

Tegevus 2.2.2: Eakatele kodulähedaste vaba aja veetmise ja ühistegevuste võimaldamine.

Tegevus 2.2.3: Eakate toimetulekut toetavate vajaduspõhiste hooldusteenuste arendamine.

Alaeesmärk 2.3: Hoolekandesüsteem ja elukeskkond toetavad erivajadustega inimeste iseseisvat toimetulekut.

Tegevus 2.3.1: Erivajadustega inimeste iseseisva toimetuleku toetamine (sh kodu- ja töökohakohandus ning hoonetesse ligipääsetavuse ja liikumisvõimaluste parandamine).

Tegevus 2.3.2: Erivajadustega inimeste arengu, tööelu, huvialadega tegelemise ja suhtlemisvõimaluste toetamine.

Tegevus 2.3.3: Erivajadustega inimeste teenuste arendamine.

Tegevus 2.3.4: Sotsiaalse ettevõtluse ja erivajadustega inimeste töölesaamise toetamine.

Alaeesmärk 2.4: Toimetulekuraskustes inimestele on tagatud esmavajadustele vastav abi.

Tegevus 2.4.1: Vähenenud konkurentsivõimega inimeste kaasamine ning toetamine igapäevaelus ja töös osalemiseks.

Tegevus 2.4.2: Sõltuvusest vabanemise toetamine.

Tegevus 2.4.3: Sotsiaaleluruumide ja varjupaiga pakkumise arendamine vastavalt nõudlusele.

Tegevus 2.4.4: Toimetulekut toetavate teenuste arendamine.

Tabel 6. Sotsiaalse kaitse tegevusvaldkonna strateegilise eesmärgi 2 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Lisandunud uute teenuste arv võrreldes 01.01.2018 seisuga (Allikas: vallavalitsus, 31.12. seisuga)	4	20
Kohtade arv hooldekodudes (sh Muhu hooldekodus olevad Saaremaa valla kohad) / järjekorras olevate inimeste arv (Allikas: vallavalitsus)	255/12 ²²	400/0
Eakate intervallhooldusteenuse kohtade arv ja päevahoiukohtade arv (Allikas: vallavalitsus, 01.01. seisuga)	2/0	12/20
Tugikodudes asuvates sotsiaaleluruumides elavate inimeste arv (Allikas: vallavalitsus, 31.12. seisuga)	88	180
Aasta jooksul rahuldatud toetuste (välja arvatud sissetulekust mittesõltuvad toetused) taotluste arv (Allikas: vallavalitsus, 31.12. seisuga)	1833	1500

²² Seisuga 01.06.2018.

5.4. Ettevõtluskeskkond ja innovatsioon

5.4.1. Valdonna lähtepositsioon perioodiks 2019–2030

2019. aasta septembris valmis Eesti regioonide majandusarengut mõjutavate uuenduste ja trendide analüüs²³, mille eesmärk oli 15 aasta perspektiivis regionaalse majanduse tulevikuväljavaateid kõige olulisemalt mõjutavate uuenduste (innovatsioonide) ja protsesside määramine ning nende eeldatava regionaalse mõju kirjeldamine. Eesti regionaalarengut hakkavad lähiaastatel tõenäoliselt kõige rohkem mõjutama kuus uuendust (tööstuse automatiseerimine ja robotiseerimine, asjade/kõige internet, 3D-printimine, isejuhtivad ja kaugjuhitavad sõidukid, hajutatud tootmisega nutikad energiavõrgustikud, kohapõhine ringmajandus) ja neli globaalset trendi (rahvastiku vananemine, töö muutumine paindlikumaks, ebaühtlaselt süvenev linnastumine, kliimamuutused).

Majanduskeskkonna ülevaade

2019. aastal valmis Saare maakonna ettevõtluskeskkonna ja selle arendamisvõimaluste analüüs²⁴. Analüüsi andmetel veavad Saare maakonna majandust tugevad töötleva tööstuse sektorid (toiduainete, metallitoodete ja transpordivahendite, arvutite ja elektroonikaseadmete ning kummi- ja plastitoodete tootmine). Lisaks tootmisele on tugeval positsioonil kaubandus, turism, põllumajandus ja ehitussektor ning kasvamas on ka puidutööstus ja metsamajanduse sektor.

Majandus- ja ettevõtluskeskkonna väljakutsed

Saaremaa ettevõtluskeskkonda iseloomustavad saareline asukoht ja sellest tulenev positiivne kuvand, ettevõtlilikud inimesed, puhas loodus ja turvaline keskkond, head haridus- ja koolitusvõimalused ning kuulumine UNESCO Lääne-Eesti saarte biosfääri programmialasse. Kitsaskohaks on kvalifitseeritud tööjõu puudus, probleemsed ühendused (transport, internet, elekter), Eesti keskmisest madalam brutopalk, piiratud siseturg, puudus elamispindadest ning elanikkonna vähenemine ja vananemine.

Saare maakonna ettevõtlussektori esindajad on nimetanud järgmisi väljakutseid:

- Peamiseks eesmärgiks peab olema kõrge lisandväärtusega, senisest keskmisest palgast kõrgema palgaga töökohtade loomine, mis tooks juurde uusi töökäsi ja elanikke.
- Oluline roll Saaremaal töökohtade loomisel ja keskmise palga tõusul on tööstussektoril, mille osas tuleb tagada tugi nii uutele ettevõtetele (investoritele) kui ka tegutsevatele ettevõtetele, teadvustades rohkem riigi poolt toetavaid meetmeid (digitaliseerimine jms).
- Saare maakonna madal keskmine palk on mõjutatud maakonna majandussektorite omapärast ning on tegevusvaldkondade lõikes suuresti erinev, kuid tuleb arvestada, et antud info kujundab maakonna ja valla mainet uute töökäte saamisel.
- Ettevõtluse ja majanduse arenguks on väga oluline regulaarsete rahvusvaheliste transpordiühenduste loomine (eelkõige lennuühendused), mis on vajalikud nii turismi kui ka töötleva tööstuse seisukohast.
- Fookusesse tuleb võtta ettevõtete ekspordivõimekuse suurendamine, sh teadus- ja arendustegevuse suurema osakaalu saavutamine ning koostöö kohaliku

²³ Sepp, V. (2019). „Eesti regioonide majandusarengut mõjutavate uuenduste ja trendide analüüs“, Arenguseire Keskus. https://www.riigikogu.ee/wp-content/uploads/2019/02/ASK_Regionaalset-arengut-suunavad-trendid_Veiko-Sepp-1.pdf

²⁴ www.saaremaavald.ee/uuringud-ja-statistika

kompetentsikeskusega (Tallinna Tehnikaülikooli Kuressaare kolledži koosseisu kuuluv väikelaevaehituse kompetentsikeskus).

- Kutseharidust tuleb senisest rohkem väärtustada.
- Turism on vallale oluline majandussektor, mille arendamises on senisest enam potentsiaali.
- Kõrgharidusega spetsialistidele on vajalik tagada tänapäevase elamispinna ja kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavus.

2019. aastal viidi läbi uuring, mille eesmärk oli selgitada välja Saare maakonna ettevõtjate rahulolu ettevõtluskeskkonda mõjutavate teguritega ja kohaliku omavalitsuse tegevusega, kaardistada peamised tugevused, kitsaskohad ja võimalused nende lahendamiseks ning ettevõtjate vajadused²⁵. Ettevõtluskeskkonna peamine tugevus on ettevõtjate arvates Saaremaa väiksus ja sinne kogukond ning maakonna ettevõtluskeskkonna edasisel arendamisel peetakse kõige olulisemaks ettevõtjate senisest suuremat kaasamist, toetamist ja tunnustamist kohaliku omavalitsuse poolt ning püsiühenduse rajamist mandriga. Saare maakonna ettevõtluskeskkonna suurimad kitsaskohad on ettevõtjate arvates tööjõupuudus ning saarelisest eripärast tulenev probleemne transpordiühendus ja logistika.

Transpordiühenduste väljakutsed

Kuivastu–Virtsu liinil on oluline nõudlusele vastava reise arvu ja teenuse kvaliteedi tagamine ning tavareisijate ja raskeveokeid kasutavate ettevõtjate huvidega arvestamine. Triigi–Sõru liini sõidugraafik vajab tihendamist, suvisel tippajal peaks toimuma senise nelja edasi-tagasi reisi asemel kuus ning talvel igapäevaselt kaks edasi-tagasi reisi. Sõru ja Triigi vaheline ühendus on oluline Saaremaa ja Hiiumaa jaoks nii majanduslikust kui ka sotsiaalsest aspektist. Riik võiks parvlaevaliikluses kasutusele võtta ühtse piletisüsteemi. Triigi–Sõru liinil ning saarte ja mandri vahelistel liinidel on erinevad vedajad, mis ei võimalda mugavat piletite riskasutust või ringreisi planeerimist. Merenduses on väljakutseks ka Saaremaa sadama marginaalne kasutus.

Puuduvad rahvusvahelised lennu- ja laevaliinid. Tallinna–Kuressaare liinil hakkas 2020. aasta detsembrist lendama 48-kohaline lennuk, mis teeb 12 lendu nädalas. Saaremaa Vallavalitsusel on kehtiv kolmeaastane leping (2020–2022) Rootsi lennufirmaga Braathens Regional Airlines (BRA), kuid COVID-19 leviku tõttu ei ole liinil Kuressaare–Stockholm seni ühtki lendu toimunud. Väljakutseks on rahvusvahelise laevaühenduse taastamine ning Saaremaa turundamine Läti ja Leedu suunal.

Turismi väljakutsed

Jätakuvalt on eesmärgiks suurendada kogu Saare maakonna kui reisisihi tuntust ja kohaliku turismitoote konkurentsivõimet ning tõhustada koostööd. Potentsiaalseks arengusuunaks on tihedam koostöö ning ühised arendus- ja turundustegevused Hiiumaa ja teiste sihtkohtadega.

Suurimad väljakutsed:

- hooajalisuse vähendamine;
- külastuse kestuse pikendamine;
- korduvkülastuste arvu suurendamine;
- kliendibaasi laiendamine eri vanuses ning nõudlikumate ja maksejõulisemate reisijatega;
- uute rahvusvaheliste lennu- ja laeva otseühenduste loomine;
- elamuskeskuste, suursündmuste ja pereatraktsioonide hulga tõstmise;

²⁵ www.saaremaavald.ee/uuringud-ja-statistika

- turismisektori tööjõupuuduse (sh giidid) leevendamine;
- *Green Destination* ehk roheliste sihtkohtade kvaliteedistandardite rakendamine;
- säästva ja jätkusuutliku turismiteenuse/-toote arendamine;
- tervise- ja loodusturismi edasiarendamine;
- ligipääsetavuse tagamine;
- UNESCO märgise teadlik kasutamine;
- viidastuse ja infrastruktuuri parendamine;
- konverentsiturismi arendamine;
- digitaliseerimine ja e-teenuste arendamine;
- koostöö ettevõtjate (sh erinevate sektorite), partnerite ning teiste saartega ehk sihtkoha strateegiline juhtimine;
- külastajate rahulolu suurendamine;
- kohaliku kogukonna kaasamine, rahvakultuuri ja traditsioonide eksponeerimine;
- sujuva klienditeekonna arendamine;
- turismisektori kompetentside suurendamine.

Innovatsioonisuunad

Kohalikud spetsiifilised ressursid ja arenguvõimalused annavad eeldused järgmisteks innovatsioonisuundadeks:

- Sinimajanduses tervikliku väärtusahela loomine (sh laevaehitus ja -hooldus, vesiviljelus, kalapüük ja -töötlus, sadamamajandus, meretransport, biosfääriturism).
- Biomajandus (sh kohalike bioressursside, nt taimede, loomade, veetoorme ja puidu väärindamine uute tehnoloogiate abil; panustamine biomajanduse väärtuspakkumiste ja tegevuskavade koostamisse Lääne-Eesti eelisvaldkondades (biojätmed energia-kandjana, mere vesiviljeluse komplekslahendused, tervisetooted ja toit märgaladelt)).
- Meretoorme väärindamiseks tervikliku väärtusahela loomine.
- Energiamaajandus ning taastuvenergeetika ja energiatõhususe edendamine (sh tuule- ja päikeseenergialahendused, keskkonnasõbralike energialahenduste kasutamine ühis-transportis, biomassil põhineva elektri ja soojuse koostootmine, energiaühistute ning väike- ja mikrotootmise edendamine, paindlik energiatarbimine).
- Ringmajanduse ja ressursitõhususe edendamine ning rohemajanduslik innovatsioon (sh Lääne-Eesti saarte biosfääriala unikaalse loodus- ja elukeskkonna võimaluste kasutamine ning Saaremaa kui uuenduste katselava ja tõhusalt toimiv säästva arengu mudel).
- Kohalike ressursside väärindamine.
- Digitaalsete võimaluste senisest laiem kasutuselevõtmine ettevõtluse arenguks ja teenuste kättesaadavuse tagamiseks.
- Säästva arengu põhimõtete järgmine ja kestliku majandamise alase teadlikkuse edendamine.
- Suurürituste ja festivalide kasutamine uute ning innovatiivsete lahenduste ja toodete testimiseks (sh ringmajandusega seotud teemad).

5.4.2. Strateegilised eesmärgid, alaesmärgid, tegevused ja mõõdikud

2020. aastal kinnitati Saaremaa valla ettevõtluskeskkonna ja innovatsiooni arengukava 2020–2030²⁶, mis kajastab valdkonna arenguvajadusi ja -võimalusi täpsemalt kui valla arengukava.

²⁶ www.riigiteataja.ee/akt/405022020035?leiaKehtiv

Strateegiline eesmärk 1: Saaremaa ettevõtlust veab mitmekesine, traditsioonidele toetuv, ekspordiv ja innovaatiline tööstus.

1.1. Innovatsioon

Tegevus 1.1.1: Kõrgtehnoloogiliste (toote)arendusvõimaluste väljaarendamine, tehnoloogia-siirde ning tootearenduse toetamine teadus- ja arendustegevusega.

Tegevus 1.1.2: Kaugtöövõimaluste soodustamine ja vastava taristu loomine.

Tegevus 1.1.3: Ettevõtete innovatsioonifondi loomine.

Tegevus 1.1.4: Loomemajanduse ja -inkubaatorite algatamise soodustamine.

Tegevus 1.1.5: Toetusmeetmete info koondamine ja ettepanekute tegemine.

Tegevus 1.1.6: Arengukiirendi kontseptsiooni analüüs ja vastavate ettepanekute tegemine.

Tegevus 1.1.7: Kiire andmesideühenduse rajamise soodustamine.

Tegevus 1.1.8: Nutikas spetsialiseerumine lähtuvalt piirkonna spetsiifilistest ressursidest ja arengueeldustest.

1.2. Ettevõtluse edendamine

Tegevus 1.2.1: Kaasaegse elamufondi rajamine Saaremaa üürituru võimaluste parandamiseks.

Tegevus 1.2.2: Ettevõtluse arendamiseks vajalikud taristu loomise alased tegevused.

Tegevus 1.2.3: Välisdelegatsioonide vastuvõtmisel ja välisvisiitide korraldamisel ettevõtjate kaasamine.

Tegevus 1.2.4: Piirkonna võimaluste turundamine ja investoritele väärtuspakkumiste koostamine.

Tegevus 1.2.5: Tööstusalade loomiseks vajalike tegevuste elluviimine vallavalitsuse poolt.

Tegevus 1.2.6: Valla toetus ettevõtlustipendiumitele (ettevõtja + kõrgkool + õppur).

Tegevus 1.2.7: Soodustingimustel hoonestusõiguse seadmise võimaluste analüüs.

Tegevus 1.2.8: Ekspordi suurenemist ja uutele turgudele sisenemist ning üldist turundustegevust toetavad tegevused ja ekspordi olulisuse teadvustamine.

Tegevus 1.2.9: Elektri varustuskindluse tõstmine.

Tegevus 1.2.10: Noorte ja laste ettevõtlusalase hariduse toetamine.

Tegevus 1.2.11: Ettevõtjatele vajaduspõhiste tugiteenuste pakkumine.

1.3. Turundus

Tegevus 1.3.1: Saaremaa ettevõtlus- ja elukeskkonda tutvustava portaali www.minusaaremaa.ee arendamine ning turundamine.

Tegevus 1.3.2: Meediapõhise välisturundustegevuse/digiturunduse läbiviimine.

Tegevus 1.3.3: Strateegiline ja trendidega kaasaskäiv sihtkohaturunduse meetmete (ja eelarve) ning pikemaajalise plaani rakendamine.

Tegevus 1.3.4: Saaremaiste toodete ja teenuste märgise „Saaremaa ehtne toode“ arendamine, tuntuse suurendamine ning koostöövõrgustiku jätkuv laiendamine.

Tegevus 1.3.5: „Visit Saaremaa“ keskkonna tootestamine ja pidev uuendamine.

Tegevus 1.3.6: Kogu Saaremaa elu-olu kajastava turundusstrateegia loomine ja strateegiline rakendamine.

Tabel 7. Ettevõtluskeskkonna ja innovatsiooni tegevusvaldkonna strateegilise eesmärgi 1 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Tulumaksulaekumine Saaremaa vallale (eurodes) (Allikas: Rahandusministeerium, aastane ja igakuine ülevaade)	24,2 mln	Suureneb vähemalt 40%
Maakonna keskmise brutokuupalga suhe Eesti keskmisesse brutokuupalka	75% (987 eurot ja 1310 eurot)	Vähemalt 95%

<i>(Allikas: Statistikaamet, aasta keskmine brutokuupalk täistööajaga töötaja kohta)</i>		
Mediaanväljamakse (eurodes) <i>(Allikas: Maksu- ja Tolliamet, maakonna näitaja II kvartali kohta)</i>	958	Vähemalt 1500
Maakonna SKP ühe elaniku kohta (eurodes) <i>(Allikas: Statistikaamet, maakonna näitaja, 1 kord aastas)</i>	12 933	Vähemalt 15 000
Maakonna ettevõtete lisandväärtus (eurodes) <i>(Allikas: Statistikaamet, 20 ja enama töötajaga ettevõtted)</i>	97,36 mln (2017)	Suureneb vähemalt 60%
Maakonna tööviljakus hõivatu kohta lisandväärtuse alusel (eurodes) <i>(Allikas: Statistikaamet, 1 kord aastas)</i>	22 700 (2017)	Vähemalt 30 000
Registreerunud äriühingute tulu (netokäive eurodes) <i>(Allikas: SAK, maakonna näitaja, 1 kord aastas)</i>	629 mln (2017)	Suureneb 25%
Ettevõtluses hõivatute arv <i>(Allikas: SAK, maakonna näitaja, 1 kord aastas)</i>	8512 (2017)	Hoida taset
TTÜ Kuressaare kolledži lõpetanute osakaal, kes asub tööle/töötab Saaremaa ettevõtetes <i>(Allikas: TTÜ Kuressaare kolledž, valla kohta)</i>	60% (2018. aastal lõpetanutest)	75%
Teadus- ja arendusasutuste filiaalide arv <i>(Allikas: TTÜ Kuressaare kolledž, valla kohta)</i>	1	3
Rahvusvaheliste õppekavade arv <i>(Allikas: TTÜ Kuressaare kolledž)</i>	0	1
Ettevõtete ekspordikäive (eurodes) <i>(Allikas: SAK, maakonna näitaja, 1 kord aastas)</i>	196 mln (2017)	Suureneb vähemalt 30%
Eksportivate ettevõtete arv <i>(Allikas: SAK, maakonna näitaja, 1 kord aastas)</i>	323 (2017)	Hoida taset
Lairiba internetiühendustega leibkondade osakaal kõigist leibkondadest <i>(Allikas: Statistikaamet, maakonna kohta)</i>	89%	95%

Strateegiline eesmärk 2: Saaremaa on avatud saar, mis on regulaarliiniga ühendatud mitme Euroopa riigiga.

2.1. Siseriiklikud ja rahvusvahelised ühendused

Tegevus 2.1.1: Vallavalitsuse, ettevõtjate ja kolmanda sektori tegevused rahvusvaheliste regulaarsete lennuliinide käivitamiseks.

Tegevus 2.1.2: Vallavalitsuse, ettevõtjate ja kolmanda sektori tegevused rahvusvaheliste regulaarsete laevaliinide käivitamiseks.

Tegevus 2.1.3: Kogukonna vajadustele vastavate lennuühenduste kättesaadavuse ja kvaliteedi arendamine.

Tegevus 2.1.4: Lennupiletite ostusüsteemi liitmine rahvusvaheliste broneerimissüsteemidega.

Tegevus 2.1.5: Kogukonna vajadustele vastava parvlaevaihenduse kättesaadavuse ja kvaliteedi tagamine mandriga.

Tegevus 2.1.6: Kogukonna vajadustele vastava parvlaevaihenduse kättesaadavuse ja kvaliteedi tagamine Hiiumaaga.

Tegevus 2.1.7: Saaremaa sadama kasutuse soodustamine kaupade ja turistide veoks.

Tabel 8. Ettevõtluskeskkonna ja innovatsiooni tegevusvaldkonna strateegilise eesmärgi 2 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Tallinna–Kuressaare–Tallinna lennuliini reise arv nädalas (Allikas: vallavalitsus)	12	Suureneb
Tallinna–Kuressaare–Tallinna lennuliini reisijate arv aastas (Allikas: Transpordiamet, 31.12. seisuga)	18 101	Suureneb 200%
Regulaarsete rahvusvaheliste lennuühenduste arv (Allikas: vallavalitsus)	0	Vähemalt 1
Regulaarsete rahvusvaheliste laevaühenduste arv (Allikas: vallavalitsus)	0	Vähemalt 1
Kruisilaevade külastuste arv Saaremaa sadamas aastas (Allikas: Tallinna Sadam, 1 kord aastas)	9	20
Reisijate arv kruisilaevadel (Allikas: Tallinna Sadam, 1 kord aastas)	2920	Suureneb 25%
Reisijate arv Kuivastu–Virtsu–Kuivastu parvlaevaliinil (Allikas: Transpordiamet, seisuga 31.12.)	1,7 mln	Suureneb 50%
Väljumiste / edasi-tagasi reise arv päevas Triigi–Sõru parvlaevaliini suveperioodil (Allikas: vallavalitsus)	4	6
Väljumiste / edasi-tagasi reise arv päevas Triigi–Sõru parvlaevaliini talveperioodil (Allikas: vallavalitsus)	4 päeval 2 korda päevas, 3 päeval 1 kord päevas	Iga päev vähemalt 2 korda

5.5. Taristu ja keskkond

5.5.1. Valdonna lähtepositsioon perioodiks 2019–2030

Teed ja tänavad

Teeregistri andmetel on 01.01.2021. aasta seisuga valla teid ja avalikke erateid kokku 1226 km, sellest vallale kuuluvaid teid 950 km. Tänavaid on kokku 132 km. Kuressaare tänavad on kohati väga ebatasased ja esineb palju probleeme sademevee ärajuhtimisega. Vallas on avalikult kasutatavatel teedel kokku 20 silda ja nende tehniline seisukord on enamuse puhul hindamata.

Valla teedevõrku tuleb analüüsida ja hinnata teede seisukorda, selgitada välja avalikuks kasutuseks vajalikud teed ning tagada nende avalik kasutus. Erateed, mille puhul on suurem avalik huvi (nt kalmistute ja turismiobjektide juures), on vaja vormistada notariaalsete lepingutega või sundvalduse kitsendusega valla avalikeks teedeks. Suurema liiklustihedusega teed ning need teed, mille vahetus läheduses on püüasustusega elamud, samuti suurema avaliku huviga objektideni viivad teed, tuleb viia tolmuvaba katte alla. Selleks on eelnevalt vaja koostada valikukriteeriumid ja pingerida. Regulaarselt tuleb puhastada teede maa-alasid võsast ja ehitada välja sadeveekraave ning rekonstrueerida truupe. Samuti on vaja avada uusi karjääre, millest saab kaevandada kruusateedele vajalikku kruusa.

Kergliiklusteede võrgu laiendamiseks tuleb tõhustada koostööd riigiga ning uusi arendusi planeerida vajadusanalüüsi ja vastava pingerea alusel.

Ühisveevärk ja kanalisatsioon

Vesivarustuse ja kanalisatsiooni (ühisveevärk ja ühiskanalisatsioon ehk ÜVK) haldamise ning arendamisega tegeleb AS Kuressaare Veevärk. Teenuste osutamine Saaremaa vallas on koondatud ühtseks tervikuks nii organisatsiooniliselt kui ka tehnoloogiliselt. See võimaldab muuhulgas kaotada ÜVK-taristu piirkondliku mahajäämuse, mis oli kõige suurem Laimjala piirkonnas (Audla ja Laimjala veehaarded).

ÜVK-teenuste osutamiseks vajaliku taristu koondamine AS-i Kuressaare Veevärk omandisse endiste omavalitsuste valdustest viidi ellu aktsiakapitali laiendamise teel mitterahalise sissemaksena.

2021. aasta seisuga ei kata kehtivad vee- ja kanalisatsiooniteenuste hinnad amortisatsiooniks vajalikke investeeringuid ega taga pikemas perspektiivis vastuvõetava hinnaga teenust. Kuna tegemist on üleriigilise probleemiga, eeldab lahendus kõigi osapoolte koordineeritud tegevust.

2020. aastal kinnitati kogu valla territooriumi hõlmav ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2020–2031²⁷. Koostamisel on uued seonduvad õigusaktid (liitumis- ja kasutamiseeskirjad jmt). Samuti tuleb kokku leppida ÜVK-ga liitumise põhimõtted uutes elamuehituspiirkondades, et tagada nõuetele vastavate vee- ja kanalisatsiooniteenuste jätkusuutlikkus.

Energia- ja soojamajandus

AS-il Kuressaare Soojus oli 2020. aasta lõpu seisuga Kuressaares ja Kudjapel 35,59 km soojatorustikke, millest eelisoleeritud torudest torustikke on 22,98 km ning kaasaegse isolatsiooniga maapealseid ja maa-aluseid betoonkanalites olevaid torustikke on 5,67 km. Orissaares oli 2020. aasta lõpu seisuga 2668 meetrit soojatorustikke, millest on renoveeritud 2105 meetrit. Pärsama ja Leisi katlamajades kasutatakse kütusena hakkepuitu ja soojatorustikud on 100% eelisoleeritud.

AS Kuressaare Soojus toodab ja müüb alates 2020. aasta lõpust soojust Salme ja Kärla alevikus, kasutades kütusena hakkepuitu. Salme soojusvõrk on alates 2020. aasta sügisest 100% eelisoleeritud torustikest, kogu Kärla soojusvõrk rekonstrueeritakse 2021.–2022. aasta kütteperioodi alguseks.

Puidu kasutuselevõtt kütusena või üleminek maaküttele ja teistele alternatiivsetele energiaallikatele on otstarbekas kõikjal, kus praegu kasutatakse kütteõli või kivisütt. Enne kasutatavate küttesüsteemide väljavahetamist on vaja teha analüüs, et leida optimaalne lahendus nii investeeringu maksumuse kui ka edasiste käidukulude osas. Osades kohtades on ilmselt otstarbekas võtta hoonete kütmisel ja sooja tarbeveega varustamisel keskkütte asemel kasutusele lokaalsed soojuspumbad vmt küttelehendused.

2020. aastal paigaldati Valjala kooli ja lasteaia ning Tornimäe kooli- ja lasteaiahoone soojusenergiaga varustamiseks põlevkiviõli kasutavate katlamajade asemele maasoojus-pumbad. Kihelkonna kooli kivisöekatlamaja asemele ehitati pelletikatlamaja.

Tänavavalgustus

AS Kuressaare Soojus jätkab tänavavalgustuse uuendamisega kogu Saaremaal. Aastatel 2018–2019 uuendati tänavavalgustus Randvere, Upa, Pähkla, Kaarmise, Praakli, Kaarma-Asuküla,

²⁷ www.riigiteataja.ee/akt/411092020006?leiaKehtiv

Eikla, Mätasselja ja Sõmera külas ning Kärla ja Kudjape alevikus; 2019. aastal Tagavere külas ja osaliselt Orissaare alevikus ning 2020. aastal Iide, Pärsama ja Mustjala külas ning Valjala ja Leisi alevikus.

Sadamad

Saaremaa vallas asuvad nii vallale, riigile kui ka eraomanikele kuuluvad sadamad. Vallale kuuluvatest sadamatest on paljud antud kohalike kogukondade kasutusse. Saaremaa rannikul asuvate sadamate olukord on erinev.

Lisaks sadamaregistrisse kantud sadamatele asub Saaremaa vallas veel mitmeid sadamaid, mida ei ole seni registrisse kantud, ja lautrikohti.

2030. aastaks võiks kogu Saaremaa rannik olla kaetud varjusadamate võrguga, sadamate maksimaalse vahekaugusega 30 meremiili, kui geograafilised olud seda võimaldavad. Kogu ranniku ulatuses tuleb tagada otsingu- ja päästevõimekus ning navigatsioonimärgistus. Samuti peab jätkuma olemasolevate kohalike (küla)sadamate ning lautrite arendamine kohaliku kogukonna huvi olemasolul. Tuleb tagada püsiasustusega väikesaartega ühenduse pidamiseks vajalikud tingimused nii sadamates kui ka veeteedel.

Kõigis sadamates tuleb tagada slipi olemasolu, mis võimaldab Politsei- ja Piirivalveametil ning vabatahtlikel merepäästjatel operatiivset päästepaadi veeskamist mereõnnetusele võimalikult lähedal ning mida saavad kasutada ka harrastusmeresõitjad ja -kalurid, kes veavad oma aluseid treileritel. Samuti on vaja parandada harrastusmeresõitjatele suunatud teavitustööd: luua meresõiduohutusosalast teavet, sadamainfot ja lootsijuhiseid kajastav veebileht, koostada ingliskeelne Saaremaa lootsiraamat ning paigaldada sadamatesse infotahvliid.

Saaremaa rannikumeri on madal ja muutuva merepõhjaga, seega vajavad sadamate faarvaatrid ja akvatooriumid regulaarset süvendamist.

2021. aastal kinnitati Saaremaa valla sadamate arengukava 2021–2030²⁸, mis kajastab valdkonna arendamiseks vajalikke tegevusi detailsemalt kui valla arengukava.

Planeeringutegevus

Saaremaa valla maakasutust ja ehitustegevust reguleerivad kehtestatud detailplaneeringud ning ühinenud omavalitsuste varieeruva kvaliteediga üldplaneeringud, mis kehtivad kuni Saaremaa valla üldplaneeringu kehtestamiseni. Esmaseks ülesandeks planeeringuvaldkonnas on koostada ja kehtestada Saaremaa valla üldplaneering, mille eesmärk on valla ruumilise arengu põhimõtete ja suundumuste määramine. Vallavalitsuses on vaja luua piisavalt täpne ja põhjalik geoandmebaas, kust saab operatiivselt infot kõigi planeeringutega seotud küsimuste kohta. See soodustab piirkondlikult tasakaalustatud ruumilise planeerimise elluviimist, mis arvestab valla eeliseid ja võimalusi.

Ühistransport

Kommertsalusel kaugbussiliikluses toimivad otseühendused Kuressaarest Tallinna ja Tartu suunal. Kaugliinibussidega saavad Kuressaarde ja tagasi sõita ka Muhu valla ning Orissaare ja Valjala piirkonna elanikud. Oluline on tagada piisava sagedusega ja valla erinevates piirkondades elavate reisijate vajadusi arvestav sõidugraafik. Kuna loa kommertsliiniveoks annab Transpordiamet, on Saaremaa valla roll liiniloa taotluse kooskõlastamisel teha

²⁸ <https://www.riigiteataja.ee/akt/403092021011?leiaKehtiv>

sõiduplaani vajadusel muudatusettepanekuid, arvestades Saaremaa valla elanike ja külaliste sõidusoove.

2018. aasta kevadel läbi viidud maakondliku ühistranspordiuringu käigus selgus, et hetkeolukorraga ollakse üldiselt rahul, põhiprobleemidena nimetati ühenduste vähesust, pikki sõiduaegu ning ebasobivaid väljumisaegu. Reisijate arv maakondlikel bussliinidel on pidevalt vähenenud: 2010. aastal oli 713 183 ja 2017. aastal 491 174 sisenemist. 1. juulist 2018 kehtima hakanud 0-eurone piletihind tõi kaasa muutuse ning 2018. aastal kasvas reisijate arv 544 189 sisenemiseni ja 2019. aastal 666 094 sisenemiseni. COVID-19 pandeemiaga seoses vähenes reisijate arv 2020. aastal 468 043 sisenemiseni.

Jätkuvalt tuleb analüüsida liinide täitumust, inimeste liikumist ja sõiduvajaduse muutusi. Kuna bussiühendus on sõiduautoga liikumisest aeglasem, siis see ei võimalda sõitjate arvu soovitud tempos ja mahus tõsta.

Saaremaa vald korraldab lisaks maakonnaliinidele ka valla-, sotsiaal- ja õpilasliinide toimimist. Nende liinide puhul ostetakse teenust nii sisse kui ka kasutatakse vallale kuuluvaid busse. Õpilastranspordi puhul on vaja otsustada, kas valla jaoks on parim praegune süsteem, ainult teenuse tellimine või üksnes enda bussipargile üleminek.

Suur väljakutse on erineva nimetusega transpordiliikide võrgustiku ühendamine ja killustatuse vähendamine. Sotsiaal-, õpilas- ja ühistranspordi korraldamine, liikumine ja rahastamine ei peaks olema eraldi alustel, vaid toimima ühtsena. Selleks on vaja transpordikorraldust muuta ka riigi tasandil.

Saaremaa vallas on elluviimisel nii sotsiaal- kui ka nõudetranspordi pilootprojektid, millega loodetakse jõuda lähemale transpordikorralduse terviklikule lahendusele. Samas tähendab senisest palju parema teenuse pakkumine ka suuremat rahastamisvajadust. Transpordivaldkonna arenguvajadusi käsitletakse põhjalikumalt koostamisel olevas Saaremaa valla transpordi arengukavas.

Lisaks bussitranspordile on vaja tagada laevaühendus valla väikesaartega liinidel Roomassaare–Abruksa ja Papissaare–Vilsandi. 2021. aastal võeti kasutusele väikesaarte laevaliinide e-piletimüügi ja broneerimise keskkond ning plaanis on ajakohastada üleveokorrad.

Jäätmeäritlus

Saaremaa vallas asub kaks jäätmejaama. Vald on suhteliselt hästi kaetud ka pakendipunktide võrgustikuga ja toimib korraldatud jäätmevedu. Samas on probleeme, mida saab lahendada järgmiste investeeringutega: kahe täiendava jäätmejaama (Leisi ja Lääne-Saaremaa piirkond) rajamine teenuse parema kättesaadavuse tagamiseks, haljastusjäätmete kompostimisvõimaluste loomine (eeldatava asukohaga Kudjapel) ja toidujäätmete kohapealse komposteerimisvõimekuse loomine (eeldatavalt Maasi jäätmejaama territooriumile) mandrile transportimise alternatiivina.

Jäätmehoolduse korraldust Saaremaa vallas reguleerib jäätmehoolduseeskiri²⁹, mille kohaselt on alates 1. jaanuarist 2020 vallas kolm jäätmeveopiirkonda, kus korraldatud jäätmeveoga liitumine on kohustuslik kõikidele jäätmevaldajatele ja jäätmevaldaja on kohustatud andma

²⁹ www.riigiteataja.ee/akt/414052019033?leiaKehtiv

korraldatud jäätmeveoga hõlmatud jäätmed üle eeskirjas sätestatud tingimustel. Kogu Saaremaa valda hõlmav korraldatud jäätmevedu käivitus 2020. aasta märtsis. 2021. aastal valmis Saaremaa valla jäätmekava 2021–2026 eelnõu.

Pakendite kohapealse kogumise soodustamiseks ja pakendijäätmete parema kvaliteedi ning taaskasutatavuse tagamiseks alustati 2018. aastal Kuressaares ja Kudjapel kodudest pakendite tasuta vastuvõttu. Korraldatud jäätmeveo raames saavad kõik Saaremaa valla elanikud võimaluse anda kodudest pakendijäätmeid ära väikese tasu eest. Kodudest pakendijäätmete tasuta kogumine võib tulevikus laieneda ka teistele suurematele tiheasustusaladele.

Looduskasutus ja -kaitse

Saaremaa valla looduskasutuse ja -kaitse valdkonnas võib positiivsena välja tuua, et Keskkonnaameti ja Riigimetsa Majandamise Keskuse mastaapse alvarite taastamise projekti raames on uue ilme saanud sadu hektareid ajaloolisi karjamaid, tänu millele on tunduvalt paranenud nende alade seisund elurikkuse hoidjatena. Saare maakonnas on viimase paari aastaga taastatud ja uuesti karjatama hakatud ligikaudu 800 hektaril lookarjamaadel, mis on elurikkuse ohtruse seisukohalt teisel kohal pärast puisniite. See on oluliselt aidanud kaasa ka maapiirkondade ettevõtluse ja loodusturismi arenemisele.

Probleemidena võib välja tuua likvideerimist vajavad jääkreostusobjektid, tõhustamist vajab järelevalve pestitsiidide kasutamise ning lägalaotuse üle põllumajanduses. Lisaks tuleb tõsta metsaomanike teadlikkust raiete teostamise kultuuri parandamise ja n-ö kõrvalsaaduste (nt hakkepuidutoore) turustamise võimalustest. Saareline eripära on kõrge ehitussurve rannaladele. Rannalade ehitussurvet suunatakse koostatava valla üldplaneeringuga, millega nähakse ette ehituskeeluvööndi vähendamine piirkondades, kus see ei kahjusta loodusväärtusi ja elukeskkonda. Ka lahendatakse koostatava üldplaneeringuga kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavate loodusobjektide kaitse- ja kasutustingimuste seadmine. Asulate või ehitiste kaitseks õhusaaste, müra, tugeva tuule või lumetuisu eest nähakse üldplaneeringuga ette piirangud lageraielangi suurusele ja raievanusele.

Võimalikud lahendused kitsaskohtadele on teavitustegevuse tõhustamine ja koostöö edendamine erinevate ametiasustustega. Kaalutusotsustes tuleb võtta arvesse erinevaid keskkonnakaitseaspekte ning looduslikele ja ühiskondlikele oludele vastava kestliku majanduse edendamist.

Joogi- ja reoveekäitlus

Saaremaal puudub veereostust põhjustav suurtööstus, veekogude seisund on üldiselt hea, on piisav kogus joogikõlblikku põhjavett, inimesed osalevad aktiivselt hajaasustuse programmis, et lahendada lokaalseid joogiveevarustuse ja reoveekäitluse probleeme.

Lahendamist vajavaks probleemiks on reovee kohtkäitlus, sest vallas on väga palju amortiseerunud ja ise rajatud ning nõuetele mittevastavaid süsteeme. Probleemiks on ka heitvee illegaalne purgimine, haljasaladele pumpamine ja põldudele laotamine. Probleemsed ja konfliktised olukorrad ilmnevad kõige sagedamini ajalooliselt tihedalt asustatud külates ning väga väikeste kruntidega detailplaneeringualadel, kuhu on suur surve rajada lokaalseid kohtkäitlussüsteeme. Kohalikud purglad ja reoveepuhastid peavad olema võimelised vastu võtma piirkonna reovett nii, et seda ei oleks vaja vedada valla teisest otsast Kuressaarde. Samuti on aktuaalne vooluveekogude seisundi parandamine – mitmel vooluveekogul on hädavajalik kallaste ja jõesängi puhastamine.

Probleemide lahendamiseks on vajalik inimeste teadlikkuse tõstmine ja järelevalve tõhustamine ning koostöö edendamine erinevate ametiasutustega. Samuti tuleb jätkata lokaalsete reoveesüsteemide rajamise ja rekonstrueerimise toetamist.

5.5.2. Strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud

Strateegiline eesmärk 1: Kogukonna vajadustele vastav tänapäevane, kvaliteetne ja säästlik tehniline taristu ning energiatootmine ja pädevad planeerimisprotsessid.

Alaeesmärk 1.1: Kogukonna vajadustele vastav ja kaasajastatud teedevõrk.

Tegevus 1.1.1: Valla teedevõrgu analüüsi ja sildade seisukorra ekspertiisi läbiviimine investeringute kavandamiseks.

Tegevus 1.1.2: Avalikult kasutatavate kruusateede mustkatte alla viimine.

Tegevus 1.1.3: Kergliiklusteede võrgustiku laiendamine.

Tegevus 1.1.4: Teedevõrgu pidev kaasajastamine ja rekonstrueerimine.

Tegevus 1.1.5: Uute (kruusa)karjäärade kasutuselevõtmine.

Tabel 9. Taristu ja keskkonna tegevusvaldkonna alaeesmärgi 1.1 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Mustkatte alla viidud kruusateede kogupikkus (Allikas: vallavalitsus, 31.12. seisuga)	338 km	ca 800 km
Valla kasutuses olevate karjäärade arv (Allikas: vallavalitsus)	2	3

Alaeesmärk 1.2: Kaasajastatud ühisveevärgi- ja -kanalisatsioonitaristu kogukonnale kvaliteetse teenuse pakkumiseks.

Tegevus 1.2.1: Probleemsete reoveepuhastite ja veehaarete rekonstrueerimine.

Tegevus 1.2.2: Ühisveevärgi- ja -kanalisatsioonitorustike ning seadmete väljaehitamine ja uuendamine tiheasustusaladel.

Tegevus 1.2.3: Jätkusuutliku ning kvaliteetse ühisveevärgi- ja -kanalisatsiooniteenuse osutamise tagamine.

Tegevus 1.2.4: Lahkvoolse sadeveesüsteemi rajamine.

Tegevus 1.2.5: Ühisveevärgi- ja -kanalisatsiooniteenuse hinnastamis põhimõtete ajakohastamine.

Tegevus 1.2.6: Võimaluste otsimine lokaalsete reoveekäitlussüsteemide rajamiseks.

Tabel 10. Taristu ja keskkonna tegevusvaldkonna alaeesmärgi 1.2 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Probleemsete reoveepuhastite ja veehaarete arv (Allikas: vallavalitsus)	2	0
Amortiseerunud ÜVK-taristu kasutamine eksploatatsioonis (% põhivarast, mis on amortiseerunud üle mõistliku kasutusea piiri) (Allikas: vallavalitsus)	8%	0%
Lahkvoolse sadeveesüsteemiga kaetus Kuressaares (% territooriumist) (Allikas: vallavalitsus)	60%	80%

Alaeesmärk 1.3: Jätkusuutlik soojamajandus ja tõhus kaugküttetarne.

Tegevus 1.3.1: Kaugküttepiirkondade koordineeritud arendamine.

Tegevus 1.3.2: Katlamajade ja soojatorustike renoveerimine ning seadmete uuendamine.

Tegevus 1.3.3: Soojatorustike isoleerimine.

Tegevus 1.3.4: Kütteõli kasutavates katlamajades puidule üleminek.

Tegevus 1.3.5: Tänapäevaste tõhusate küttelehenduste ja uute alternatiivsete lahenduste kasutuselevõtmine.

Tegevus 1.3.6: Kaugküttepiirkondades soojusenergia võimalikult soodsa müügihinna kujundamine.

Tabel 11. Taristu ja keskkonna tegevusvaldkonna alaeesmärgi 1.3 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Kuressaare kaugküttetorustike soojakadu (% meetri kohta aastas) <i>(Allikas: AS Kuressaare Soojus)</i>	15% (12000 MWh)	10% (8000 MWh) (0,24 kWh/m aastas)
Orissaare kaugküttetorustike soojakadu (% meetri kohta aastas) <i>(Allikas: AS Kuressaare Soojus)</i>	22% (800 MWh)	21% (550 MWh) (0,21 kWh/m aastas)

Alaeesmärk 1.4: **Jätkusuutlik energiatootmine ning kulutõhus ja optimaalne tänavavalgustustaristu.**

Tegevus 1.4.1: Taastuvate energiaallikate kasutuselevõtu edendamine ja toetamine erinevates sektorites (sh transport).

Tegevus 1.4.2: Hoonete energiatõhususe suurendamine.

Tegevus 1.4.3: Saare maakonna energiamajanduse ja kliima arengustrateegia koostamine.

Tegevus 1.4.4: Uute energiatehnoloogiate arendamine ja kasutuselevõtmine.

Tegevus 1.4.5: Energiaühistute ning väike- ja mikrotootmise edendamine.

Tegevus 1.4.6: Koostöö elektrivõrkude halduritega elektritaristu ülekandevõimsuste suurendamiseks ja jaotusvõrgu töökindluse tõstmiseks.

Tegevus 1.4.7: Energiaalane koostöö erinevate partneritega ning osalemine teadus- ja arendusprojektides.

Tegevus 1.4.8: Tänavavalgustustaristu kaasajastamine ning optimeerimine nutikaid ja energiasäästlikke lahendusi kasutades.

Tabel 12. Taristu ja keskkonna tegevusvaldkonna alaeesmärgi 1.4 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Taastuvenergia osakaal kogu energiabilansist <i>(Allikas: vallavalitsus)</i>	Baastase fikseeritakse 2021. aastal	50%, sh transpordis vähemalt 20%
Kaasajastatud, uuel tehnoloogial (LED, päikesepaneelid jms) tänavavalgustuse taristu osakaal <i>(Allikas: vallavalitsus)</i>	65% (LED-ide osakaal kogu valgustite arvust)	90%

Alaeesmärk 1.5: **Optimaalse tihedusega, nõuetekohane, turvaline ja toimiv ning jätkusuutlik sadamatevõrgustik.**

Tegevus 1.5.1: Väikesadamate renoveerimine koos navigatsioonimärgistuse paigaldamisega.

Tegevus 1.5.2: Otsingu-, pääste- ja reostustõrjevõimekust toetava taristu rajamine.

Tegevus 1.5.3: Ingliskeelse Saaremaa lootsiraamatu koostamine ja avaldamine.

Tegevus 1.5.4: Meresõiduohutusosalast teavet, sadamainfot ja lootsijuhiseid kajastava veebilehe loomine.

Tegevus 1.5.5: Kohalike (küla)sadamate ja lautrite renoveerimine ning rajamine.

Alaeesmärk 1.6: **Objektiivsed ja pädevad otsustusprotsessid planeerimistegevuses.**

Tegevus 1.6.1: Valla üldplaneeringu koostamine.

Tegevus 1.6.2: Geoinfosüsteemide koondamine ja kaasajastamine.

Strateegiline eesmärk 2: Vallaelanike ja külaliste vajadustele vastavad transpordiühendused.

Alaeesmärk 2.1: Toimiv ühistranspordivõrgustik.

Tegevus 2.1.1: Kaugliinivõrgu kvaliteedi ja kättesaadavuse tagamine.

Tegevus 2.1.2: Vallasisese liinivõrgu kvaliteedi ja kättesaadavuse tagamine.

Tegevus 2.1.3: Valla sotsiaal- ja õpilasliinide säilitamine.

Tabel 13. Taristu ja keskkonna tegevusvaldkonna alaeesmärgi 2.1 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Väljumiste arv päevas Kuressaarest Tallinnasse ja teistesse linnadesse (Allikas: <i>tpilet.ee</i>)	11 igapäevaselt, 13 tööpäeviti, 18 mõnel päeval nädalas	20
Reisijate arv (sisenejad) maakonnaliinidel (Allikas: <i>vallavalitsus</i>)	544 189	713 000

Alaeesmärk 2.2: Piisava sageduse ja paindlikkusega mereühendus väikesaartega.

Tegevus 2.2.1: Laevühenduse tagamine valla väikesaartega.

Tabel 14. Taristu ja keskkonna tegevusvaldkonna alaeesmärgi 2.2 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Reiside arv Roomassaare–Abruka–Roomassaare liinil (Allikas: <i>vallavalitsus</i>)	330	Vähemalt samal tasemel
Reiside arv Papissaare–Vilsandi–Papissaare liinil (Allikas: <i>vallavalitsus</i>)	360	Vähemalt samal tasemel

Strateegiline eesmärk 3: Väärtustatud ja hoitud keskkond, jätkusuutlik looduskasutus ning keskkonnateadlikud elanikud.

Alaeesmärk 3.1: Korraldatud jäätmeveosüsteemiga hõlmatud elanikkond ja jäätmete suurenenud taaskasutus.

Tegevus 3.1.1: Korraldatud jäätmeveo rakendamine kogu vallas.

Tegevus 3.1.2: Jäätmejaamade rajamine.

Tegevus 3.1.3: Kompostimisväljakute rajamine.

Tegevus 3.1.4: Jäätmete taaskasutamise edendamine.

Tabel 15. Taristu ja keskkonna tegevusvaldkonna alaeesmärgi 3.1 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Korraldatud jäätmeveoga hõlmatud elanikkonna osakaal (Allikas: <i>valla jäätmevaldajate register</i>)	55%	98%
Valla territooriumil asuvate jäätmejaamade arv (Allikas: <i>vallavalitsus</i>)	2	4
Biojäätmete kompostimisväljakute arv (Allikas: <i>vallavalitsus</i>)	0	1
Haljastusjäätmete kompostimisväljakute arv (Allikas: <i>vallavalitsus</i>)	0	1
Olmejäätmete ringlussevõtu määr (Allikas: <i>vallavalitsus</i>)	30% ³⁰ (2016)	65%

³⁰ Eesti tervikuna.

Alaeesmärk 3.2: Jätkusuutlik looduskasutus, väärtustatud pärandmaastikud ja suurenenud keskkonnateadlikkus.

Tegevus 3.2.1: Keskkonnateadlikkuse tõstmine.

Tegevus 3.2.2: Saaremaale omaste looduskooosluste (sh pärandkoooslused) säilitamine ja hooldamine ning merelahtede, Väikese väina ja jõesuudmete keskkonna olukorra parandamine.

Tegevus 3.2.3: Loodusväärtustega arvestamine planeerimisprotsessides.

Tegevus 3.2.4: Saaremaa kui ökosaare / rohelise saare (sh kilekotivaba ja plastiknõude vaba saare) kontseptsiooni väljatöötamine ning rakendamine.

Tabel 16. Taristu ja keskkonna tegevusvaldkonna alaeesmärgi 3.2 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Vallaelanike keskkonnateadlikkus (Allikas: valdkondlik hinnang, KKI andmed, rahvaküsitlus)	Rahuldav	Hea
Pärandmaastike traditsiooniline kasutamine (Allikas: KeA andmebaasid; rahvaküsitlus)	Hea	Hea

Alaeesmärk 3.3: Kvaliteetne joogivesi ja nõuetekohane reoveekäitlus.

Tegevus 3.3.1: Purgimise kättesaadavuse tagamine.

Tegevus 3.3.2: Reoveekäitluse arendamine.

Tegevus 3.3.3: Joogivee kasutatavuse ja kvaliteedi tagamine.

Tegevus 3.3.4: Veekogude soodsa seisundi tagamine.

Tabel 17. Taristu ja keskkonna tegevusvaldkonna alaeesmärgi 3.3 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Kasutatavate purgimiskohtade arv (Allikas: puhastihaldajate tagasiside)	2	4–5
Nõuetekohane reoveekäitlus (Allikas: valdkondlik hinnang, KKI ja KeA tagasiside)	Kesine	Hea
Kvaliteetse joogivee kättesaadavus (Allikas: KeA Lääne-Eesti veemajanduskava)	Hea	Hea
Pinnaveekogude üldine seisund (Allikas: KeA Lääne-Eesti veemajanduskava)	Hea	Hea

5.6. Juhtimine ja koostöö

5.6.1. Valdtkonna lähtepositsioon perioodiks 2019–2030

Vallavolikogu

Saaremaa Vallavolikogus on 31 liiget. Volikogu tööorganid on eestseisus, fraktsioon ja komisjon. Volikogu juurde on moodustatud valla noorte esinduskoguna Saaremaa valla noortevolikogu, mille eesmärk on kaitsta ja esindada valla noorte huvisid, rääkida kaasa valla noorsootöö korralduslikes küsimustes, julgustada noorte kodanikualgatusi ning kaasata noori valla elu korraldamist puudutavatesse otsustusprotsessidesse.

Osavallad ja kogukonnad / osavallakogud ja kogukonnakogud

Piirkondlike üksustena on Saaremaa vallas moodustatud kokku 10 osavald (Kihelkonna, Laimjala, Leisi, Mustjala, Orissaare, Pihla, Pöide, Salme, Torgu, Valjala) ning 3 kogukonda (Kaarma, Kärla, Lümanda). Osavalla/kogukonna eesmärk on kohaliku initsiatiivi ja identiteedi hoidmine, elanike kaasamine kohaliku elu küsimuste otsustamisse ning piirkondlike huvide esindamine valla ülesannete täitmisel. Osavalla/kogukonna elanike esinduskoguks on

osavallakogu/kogukonnakogu, kes aitab kujundada arvamusi ja anda piirkonna elanike tagasisidet otsustusorganitele. Osavalla- ja kogukonnakogude esimeestest on moodustatud ümarlaud.

Vallavalitsus kui täitevorgan

Vallavalitsuse liikmete arvu ja struktuuri kinnitab vallavolikogu. Saaremaa vallavanem on ametikohajärgselt ka Kuressaare linnapea.

Vallavalitsus kui ametiasutus

Saaremaa Vallavalitsuse kui ametiasutuse ülesanne on seadustes, ametiasutuse põhimääruses ja teistes õigusaktides sätestatud pädevuse piires korraldus-, arendus- ning järelevalvetoimingute tegemine, lähtudes valla arengukavas toodud eesmärkidest. Ametiasutus, mille juht on Saaremaa vallavanem, täidab ka muid talle volikogu ja vallavalitsuse õigusaktidega pandud ülesandeid.

2021. aasta juulikuu seisuga on vallavalitsuse struktuuris³¹ 8 osakonda (arendus- ja kommunikatsiooni-, ehitus- ja planeeringu-, haridus- ja noorsootöö-, keskkonna-, kultuuri- ja spordi-, majandus- ja haldus-, sotsiaalosakond ning tugiteenuste osakond); 2 teenistust, mis ei kuulu osakondade koosseisu (järelevalveteenistus ning turismi- ja turundusteenistus), ja 12 teenuskeskust (Kihelkonna, Kärla, Laimjala, Leisi, Lümända, Mustjala, Orissaare, Pihla, Pöide, Salme, Torgu ja Valjala).

Vallavalitsuse hallatavad asutused

Seisuga 01.01.2022 on vallavalitsusel 62 hallatavat asutust³², mille hulgas on kõige rohkem (35) haridusasutusi.

Valla osalusega äriühingud ja mittetulundusühingud ning valla asutatud sihtasutused

2021. aasta juulikuu seisuga on Saaremaa valla osalus 17 äriühingus ja sihtasutuses³³ (AS Kuressaare Veevärk, OÜ Saaremaa Prügila, AS Kuressaare Soojus, OÜ Kuressaare Bussijaam, Undva Sadama OÜ, OÜ Digisaar, Kitsas 16 Kodu OÜ, Kuressaare Haigla SA, Kuressaare Hambapolikliinik SA, Muhu Hooldekeskuse SA, SA Kuressaare Teater, SA Hooldekodu Saaremaa Valss, SA Lääne-Saare Kultuurivara, SA Orissaare Spordihooned (likvideerimisel), SA Saare Arenduskeskus, SA Saaremaa Muuseum, Turvaline Saaremaa SA). Lisaks on Saaremaa vald ka 10 mittetulundusühingu liige. Saaremaa valla poolt aktsiaseltsi, osäühingu, mittetulundusühingu ja sihtasutuse asutamise ning nendes osalemise tingimused ja kord on kehtestatud vallavolikogu määrusega.

Liikmelisus organisatsioonides ja koostöövõrgustikes ning välissuhtlus

Saaremaa vald kuulub Eesti Tervislike Omavalitsuste Võrgustikku, Eesti Saarte Kogusse ning Eesti Linnade ja Valdade Liitu. Eesti Linnade ja Valdade Liidu kaudu osaletakse Euroopa Mereliste Äärealade Konverentsi (*the Conference of Peripheral Maritime Regions*) ja selle saarte komisjoni tegevuses ning Saarte Kogu kaudu Euroopa väikesaarte ühenduses ESIN. 2019. aastal sõlmis Saaremaa vald Lätis asuva Talsi piirkonnaga sõprus- ja koostöölepingu.

Kommunikatsioon ja avalikkuse kaasamine

Vallavalitsuse kommunikatsioonitegevus hõlmab sise- ja väliskommunikatsiooni, millel on mitmeid sihtgruppe: kõik valla elanikud, meediakanalid, erinevad organisatsioonid ja MTÜ-d,

³¹ www.saaremaavald.ee/valitsuse-struktuur

³² www.saaremaavald.ee/hallatavad-asutused

³³ www.saaremaavald.ee/ariuhingud-ja-sihtasutused

teised kohalikud omavalitsused ja riigiasutused, mandril elavad saarlased, nn suvesaarlased ja potentsiaalselt Saaremaale elama asuvad inimesed. Vallavalitsuse jaoks on oluline tagada kommunikatsioon kõigi huvigruppidega asjakohastes infokanalites, laienedes seejuures ka uutele platvormidele. Valla peamised kommunikatsioonikanalid on valla veebileht, valla ajaleht Saaremaa Teataja, piirkondade infolehed ja sotsiaalmeediakanalid. Lisaks kajastavad valla uudiseid aktiivselt ka maakonna ajalehed ja kord kuus on Raadio Kadi eetris saade „Saaremaa tund“. Vald toetab piirkondlike lehtede trükkimist.

Kodanikuühiskond

Vastu on võetud mittetulundustegevuse toetamise kord, mis reguleerib Saaremaa valla eelarvest mittetulundustegevuseks ette nähtud toetuste taotlemist, taotluste läbivaatamist, toetuste andmist ning toetuste kasutamise üle järelevalve teostamist. 2021. aastal koostati Saaremaa valla kogukondliku tegevuse arengukava 2021–2030, milles käsitletakse kogukondliku tegevusega seotud eesmärgid ja nende saavutamiseks vajalikke tegevusi, et hoida ja edendada Saaremaa kogukondade elujõulisust ja jätkusuutlikkust.

Rahvatervis ja siseturvalisus

Saare maakond on Eestis üks madalaima kuritegevusega piirkondi (2019. aastal 10 000 elaniku kohta 97 kuritegu) ja turvaline elukeskkond nii lastele kui ka täiskasvanutele. Keskmise eluiga maakonnas (meestel 73,7 aastat ja naistel 82,2 aastat, 2019. a) on Eesti keskmisest (meestel 74,4 aastat ja naistel 82,8 aastat, 2019. a) küll veidi madalam, samas on tervena elatud aastate osas Saare maakonnas (meestel 56,7 ja naistel 58,6 aastat, 2019. a) paremad näitajaid kui Eestis keskmiselt (meestel 54,1 ja naistel 57,6 aastat).

Rahvatervise ja siseturvalisuse ülesandeid täidavad maakonna kohalikud omavalitsused ühiselt. Koostöös Muhu ja Ruhnu vallaga toimub ka siseturvalisuse nõukogu tegevus.

2019. aasta lõpus kinnitati Saaremaa valla siseturvalisuse arengukava 2020–2030³⁴, mis kajastab valdkonna arenguvajadusi ja kavandatavaid tegevusi põhjalikumalt kui valla arengukava.

5.6.2. Strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, tegevused ja mõõdikud

Strateegiline eesmärk 1: Saaremaa valla juhtimine lähtub inimkesksusest ja tasakaalustatud arengu põhimõtetest ning tagab Saaremaa kui terviku jätkusuutlikkuse.

Alaeesmärk 1.1: Motiveeritud ja pädevad teenistujad ning optimaalse struktuuriga tõhusalt toimiv vallavalitsus.

Tegevus 1.1.1: Vallavalitsuse struktuuri ja ülesannete korraldamise pidev analüüsimine asutuse optimaalse struktuuri tagamiseks.

Tegevus 1.1.2: IT-teenuste arendamine avalike teenuste osutamiseks ja sisemise töökorralduse optimeerimiseks (sh koostöö Eesti Linnade ja Valdade Liiduga ning IKT-valdkonda arendavate riigiasutustega).

Tegevus 1.1.3: Teenistujate koolitamine ja arendamine ning motiveerimine, tänapäevaste personalijuhtimise meetodite rakendamine.

Tegevus 1.1.4: Tänapäevase töökeskkonna loomine.

Tegevus 1.1.5: Juhtimiskompetentside arendamine.

³⁴ www.riigiteataja.ee/akt/431122019082

Tabel 18. Juhtimise ja koostöö tegevusvaldkonna alaeesmärgi 1.1 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Vallavalitsuse teenistujate rahulolu tööandjaga (Allikas: vallavalitsus, 1 kord aastas)	4,07 (6-pallisel skaalal) (2019)	Vähemalt 5 (6-pallisel skaalal)

Alaeesmärk 1.2: Tasakaalustatud ja kodanikulähedased otsustusprotsessid ning pädevad teenuskeskused tagavad valla efektiivse kohaloleku piirkondades.

Tegevus 1.2.1: Teenuste osutamine elanikele lähedal asuvates teenuskeskustes.

Tegevus 1.2.2: Võimalusel teenuste osutamise delegeerimine kodanikuühendustele ja erasektorile, tagades samas valdkonna strateegilise, professionaalse ja majanduslikult tõhusa juhtimise valla keskuse tasandil.

Tegevus 1.2.3: Osavalla- ja kogukonnakogude kaudu kohalike elanike kaasarákimise võimaluse tagamine kohalikes ja ülevallalistes otsustusprotsessides.

Tegevus 1.2.4: Kuressaares töötavate vallavalitsuse spetsialistide ja vallavalitsuse liikmete regulaarne kaugtöö teenuskeskustes.

Tabel 19. Juhtimise ja koostöö tegevusvaldkonna alaeesmärgi 1.2 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Elanike rahulolu nende piirkonna teenuskeskuste teenustega (Allikas: vallavalitsus, 1 kord aastas)	Soovitusindeksi meetodil 6,4 (10-pallisel skaalal) (2020)	Soovitusindeksi meetodil 9 (10-pallisel skaalal)

Alaeesmärk 1.3: Saaremaa Vallavalitsuse hallatavad asutused, valla osalusega äriühingud ja valla asutatud sihtasutused töötavad tulemuslikult ning panustavad Saaremaa arendamisse.

Tegevus 1.3.1: Ühes piirkonnas asuvate hallatavate asutuste koostöö ja ühiste protsesside juurutamine.

Tegevus 1.3.2: Hallatavate asutuste kasutuses oleva kinnisvara riskasutus vähemate hoonete kasutusel hoidmise eesmärgil.

Tegevus 1.3.3: Hallatavate asutuste senise struktuuri analüüs avalike teenuste osutamiseks parimal võimalikul viisil.

Tegevus 1.3.4: Hallatavate asutuste IT-tugiteenuse standardiseerimine ja andmesidevõrkude korrastamine ning standardlahenduste kaudu avalike teenuste kättesaadavuse parandamine rahvamajades, raamatukogudes, teenuskeskustes, koolides, lasteaedades.

Tegevus 1.3.5: Juhtimiskompetentside arendamine.

Alaeesmärk 1.4: Külaelu ja mittetulunduslik koostegevus on väärtustatud ning kõikjal vallas on loodud hea elukeskkond.

Tegevus 1.4.1: Kaasava eelarve rakendamine.

Tegevus 1.4.2: MTÜ-dele avalike teenuste osutamise delegeerimise põhimõtete väljatöötamine ja nende rakendamine.

Tegevus 1.4.3: Avalikuks kasutamiseks mõeldud objektide (külamajad, -platsid jm) kaardistamine, investeerimisvajaduse väljaselgitamine ja rahastamis põhimõtete väljatöötamine.

Tegevus 1.4.4: Piirkondade ja külade esindamise korra rakendamine.

Tegevus 1.4.5: MTÜ-de ja aktiivsete inimeste tunnustamise konkursside statuutide väljatöötamine ja kehtestamine.

Tegevus 1.4.6: Valla ja koguduste esindajate regulaarsete kohtumiste toimumine ning igal aastal (valla sünnipäeval) palvushommikusöögi toimumine valla esindajate osalusel.

Tabel 20. Juhtimise ja koostöö tegevusvaldkonna alaeesmärgi 1.4 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Külade arv, kellel on külavanem (Allikas: vallavalitsus, 1 kord aastas)	242	Suurendada külavanemate arvu
Kogukondade hinnang koostööle vallavalitsusega (Allikas: vallavalitsus, 1 kord aastas)	Esimene küsitlus 2021, siis fikseeritakse baastase	Sihttase seatakse pärast esimese küsitluse läbiviimist

Alaeesmärk 1.5: Vallas elavad tervislikke eluviise väärtustavad aktiivsed inimesed.

Tegevus 1.5.1: Teadlikkuse tõstmine vallavalitsuste ja koostööpartnerite korraldatavate teavituskampaaniate ning ürituste kaudu (sh tervisekonverentside korraldamine maakonnas, Tervise Arengu Instituudi üleriigilistes kampaaniates osalemine).

Tegevus 1.5.2: Südamekuu, spordinädala ja teiste suurte liikumisürituste korraldamisele kaasaaitamine vallas ning võimalikult suurele sihtgrupile erinevate liikumisviiside pakkumise toetamine.

Tegevus 1.5.3: Laste ülekaalulisuse ja vähese liikumise probleemile lahenduste leidmine ning vastavate tegevuste käivitamine koostöös maakonna kehalise kasvatususe õpetajate, perearstide ja treeneritega.

Tabel 21. Juhtimise ja koostöö tegevusvaldkonna alaeesmärgi 1.5 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Keskmine eluiga (eluaastat) (Allikas: Statistikaamet, maakonna kohta, 1 kord aastas)	Meestel: 75 Naistel: 83	Tõsta taset
Tervena elatud aastad (Allikas: Statistikaamet, maakonna kohta, 1 kord aastas)	Meestel: 56 Naistel: 57	Tõsta taset

Alaeesmärk 1.6: Saaremaa vald on Eesti kõige turvalisem omavalitsus.

Tegevus 1.6.1: Vägivallavastase ennetustöö tegemine koostöös partneritega.

Tegevus 1.6.2: Regulaarsed kohtumised ja õppused Politsei- ja Piirivalveameti, Päästeameti, Kaitseliidu struktuuriüksuste, vabatahtlike päästjate ja teiste turvalisust tagavate organisatsioonidega ning nende tegevuse toetamine.

Tegevus 1.6.3: Teavitustöö alkoholi ja mõjuainete kahjulikkusest ning tegevused nende kättesaadavuse vähendamiseks.

Tegevus 1.6.4: Merepääste võimekuse loomine.

Tegevus 1.6.5: Valmisoleku loomine ulatuslike looduspõlengute ja merereostuse likvideerimiseks.

Tegevus 1.6.6: Tuletõrje veevõtukohtade olemasolu ja märgistuse tagamine.

Tegevus 1.6.7: Toimiva naabrivalve loomise toetamine.

Tegevus 1.6.8: Ohutusalane teavitustöö koostöös Transpordiameti, Politsei- ja Piirivalveameti ning Päästeametiga erinevatele vanuse- ja sihtrühmadele.

Tegevus 1.6.9: Maakonna siseturvalisuse nõukogu kaudu erinevate sihtrühmadega koostöö tegemine siseturvalisuse ja vastava teadlikkuse tõstmisel.

Tabel 22. Juhtimise ja koostöö tegevusvaldkonna alaeesmärgi 1.6 mõõdikud

Mõõdik	Baastase 2018	Sihttase 2030
Kuritegevus 10 000 elaniku kohta (Allikas: Statistikaamet, maakonna kohta, 1 kord aastas)	94	Vähendada taset
Liikluses hukkunuid ja vigastatuid (Allikas: Transpordiamet, maakonna kohta, 1 kord aastas)	52	Vähendada vähemalt 50%
Tuleõnnetustes hukkunute arv	2	0

(Allikas: Päästeamet, maakonna kohta, 1 kord aastas)		
Hoonetulekahjude arv (Allikas: Päästeamet, maakonna kohta, 1 kord aastas)	31 (2017)	Vähendada vähemalt 50%

Alaeesmärk 1.7: Saaremaa vald on avatud partner oma erinevatele siht- ja koostöörühmadele.

Tegevus 1.7.1: Tänapäevaste ning innovaatiliste info- ja kommunikatsioonitehnoloogiliste lahenduste (sh koduleht, sotsiaalmeedia) kasutamine info edastamisel vallaelanikele ja avalikkusele.

Tegevus 1.7.2: Valla ajalehe ja piirkonna infolehtede väljaandmine.

Tegevus 1.7.3: Regulaarsed kohtumised vallakodanike, vallavalitsuse hallatavate asutuste töötajate ja meedia esindajatega.

Tegevus 1.7.4: Kriisikommunikatsioonitegevuste kavandamine ja elluviimine koostöös partneritega.

Alaeesmärk 1.8: Aktiivne välissuhtlus ning liikmelisus organisatsioonides ja koostöövõrgustikes.

Tegevus 1.8.1: Sõprusomavalitsuste ja saatkondade esindajatega kohtumiste korraldamine ning koostööprojektide elluviimine.

Tegevus 1.8.2: Aktiivne osavõtt katusorganisatsioonide tegevusest.

Tegevus 1.8.3: Valdikondlik koostöö ja kogemuste vahetamine teiste kohalike omavalitsustega.

6. Püsiasiustusega väikesaared

Tulenevalt püsiasiustusega väikesaarte seadusest kavandab saarelise osaga kohaliku omavalitsuse üksus seaduses nimetatud eesmärkide saavutamiseks väikesaarte arengu kas kohaliku omavalitsuse üksuse arengukavas, milles nähakse ette väikesaare või väikesaarte kohta eraldi hetkeolukorra analüüs, strateegilised eesmärgid ja tegevused nende saavutamiseks, või väikesaare või väikesaarte arengukavas.

Saaremaa Vallavalitsus otsustas 2020. aasta juunis, et Saaremaa valla koosseisu kuuluvate püsiasiustusega väikesaarte (Abruca, Kõinastu, Vilsandi) arengu kavandamine toimub valla arengukavas. Vallavalitsuse seisukohast teavitati 2020. aasta suvel saare- ja külavanemaid ning paluti neilt ettepanekuid saare arenguvajaduste kohta.

Valla arengukavas sõnastatakse püsiasiustusega väikesaarte kohta üks strateegiline eesmärk ja üldised tegevused selle saavutamiseks. Tegevused lähtuvad eelkõige kohalike elanike ettepanekutest (Abruca küla 23. augusti 2020. a kaasamiskoosolek, Kõinastu külavanema 16. septembril 2020 saadetud ettepanekud, Vilsandi üldkogu 26. septembri 2020. aasta koosolek). Kui saareelanikud soovivad, on neil võimalus koostada küla arengukava, milles saab hetkeolukorra analüüsi, eesmärgid ja tegevused esitada detailsemalt.

Strateegiline eesmärk: Abruca, Kõinastul ja Vilsandil on säilinud püsiasiustus, elanikele on tagatud esmatähtsate avalike teenuste kättesaadavus ja võimalused aastaringseks toimetulekuks ning külalistele tingimused saartega tutvumiseks.

6.1. Abruca

Abruca saar (pindala 8,8 km²) asub Riia lahes Saaremaa lõunarannikul. Saarega peab ühendust liinilaev Abro, mis sõidab Roomasaare ja Abruca sadama vahel. Mereteede pikkus on 6 km.

Abruca on aktiivne kogukond koos suvesaarlasega, samas elanikkond vananeb. 1. jaanuari 2021. aasta seisuga elas Abruca rahvastikuregistri andmetel 39 inimest.

Saare eeliseks võib pidada Kuressaare lähedust. 2019. aastal valmis Abruca Telia teenuste pakkumist võimaldav telekommunikatsioonitaristu, mis võimaldab kasutada saarel kiiret interneti.

Tegevused:

- Laevaliikluse arendamine (sh liinigraafiku tihendamine seoses nõudluse suurenemisega ja raskeveoste korraldamine vastavalt vajadusele).
- Jäätmeäitluse arendamine.
- Majapidamiste joogivee kvaliteedi parandamine.
- Mobiilse andmeside kvaliteedi parandamine.
- Elektrivarustuskindluse tõstmine (merekabli olukorra hindamine ja alternatiivsete võimaluste väljatöötamine elektrikatkestuste ajaks).
- Peamiste teede tolmuwabaks muutmine: sadamast külani, külast seltsimajani, sadamast seltsimajani, Nõgu teest surnuaiani.
- RMK matkaradade kaasajastamine ja haldamine analoogselt Vilsandi saarega, Metsapõllule looduspäevade rajamine ja Metsapõllu puhkekohta avaliku telkimisala rajamine.

- E-õppe võimaluse loomine saarel elavatele lastele koostöös munitsipaalkooliga.
- Kultuuri- ja sportimisvõimaluste arendamine (sh seltsimaja lähedusse tennise- ja korvpalliväljaku rajamine, noortele purjetamisvõimaluste loomine koos paadikuuri ehitamisega sadamasse).
- Ujumiskoha arendamine (sh silla lõpetamine).
- Ettevõtlusvõimaluste arendamine.

6.2. Kõinastu

Kõinastu (pindala 2,6 km²) asub Väinameres – 1,5 km Muhu läänetipust loodes. Ehkki 1. jaanuari 2021. aasta seisuga oli rahvastikuregistri andmetel Kõinastu elanike arv 8, seal aastaringselt ei elata, mistõttu puudub saarega ka transpordiühendus.

Kõinastul on ühteoidev ja tegutsemissooviga kogukond. 2018. aastal asutati Kõinastu külaselts. Kohalikud elanikud peavad oluliseks Kõinastu loodusliku ja kultuurilise pärandi ning omanäolisuse säilitamist, saare elanikest ja kinnistuomanikest kogukonna ühistegevuse edendamist külaseltsi kaudu ning võimaluse loomist elada saarel aastaringselt. Selleks on ennekõike vajalik elektri ja transpordiühenduse olemasolu. Kõinlased mõistavad oma vastutust looduse, kultuuritraditsioonide ja kogukonna püsimise ees.

Tegevused:

- Paatide sildumiskoha rajamine.
- Elektrivarustuse loomiseks ja tagamiseks lahenduste otsimine.
- Päästevõimekuse (esmase reageerimisvõimekuse) loomine.
- Kõinastu juurdepääsuteede ja saarel asuvate teede ehitamis- ning hooldamispõhimõtete väljatöötamine.
- Jäätmekäitluse arendamine.
- Poollooduslike koosluste säilitamine ja metsastumise peatamine.
- Kultuuripärandi talletamine (sh Aadu talumuuseumi kollektsiooni säilitamine ja täiendamine).
- Traditsioonide ja algupära säilitamine (sh väärtuslike ja säilitamist vääriivate hoonete ja objektide kaardistamine).

6.3. Vilsandi

Vilsandi on Eesti läänepoolseim inimasustatud saar, mille pindala on veidi alla 9 km². Saar kuulub Vilsandi rahvuspargi koosseisu. Vilsandiga peab ühendust liinilaev Papissaare ja Vikati sadama vahel. Madala veetasemega pääseb saarele ka traktoriga Kuusnõmme poolsaarelt üle laidude; tee ristub Käkisilmas paaditeega. Traktoritega veetakse saarele ka ehitusmaterjal ning kariloomad. Madala veetasemega ja Kuusnõmme lahe jäätumisel on sildumiskohana kasutusel looduslik paeastang põhjakaldal.

1. jaanuari 2021. aasta seisuga elas Vilsandil rahvastikuregistri andmetel 29 inimest.

Saarel on aktiivne kogukond – MTÜ-l Vilsandi Külaselts oli 2020. aasta alguses 50 liiget. Kohaliku elu elavdamise võimalusena näeb kogukond rahvamaja ehitamist. 2021. aastal avati tuletorn külastustegevuseks. Võimalustena nähakse ka täiendavate töökohtade loomist ja loomakasvatuse arendamist. Praegu transporditakse Vilsandile poollooduslike koosluste hooldamiseks kariloomad Saaremaalt.

Saarel napib töökohti ning kui riik jätkab töökohtade koondamist, võib saarelt kaduda ka aastaringne püasustus. Nõrkusena on kogukond välja toonud ka kiire andmeside puudumise ja probleemse mobiililevi ning juhtinud tähelepanu jäätmekäitluse ja prügiveo arendamise vajalikkusele.

On olnud aastaid, kui liinilaevaliiklus on katkenud kuni kuuks ajaks. Et tagada ühenduse pidamine Vilsandi (ja ka Abruca) saarega navigatsiooniperioodivälisel ajal (talvel jää tekkimise ja kevadel jää sulamise perioodil), soetas vallavalitsus 2021. aastal hõljuklaeva, mida saab kasutada ka siis, kui liinilaevale tehakse hooldus- või remonditöid, aga ka merepäästeoperatsioonideks.

Peamine on leida tasakaal Vilsandi saare ainulaadse ja õrna looduse kaitsmise ning püasustuse säilimise ja kohaliku elu arendamise vahel.

Tegevused:

- Vilsandi saarega aastaringse ühenduse pidamise arendamine.
- Rahvamaja ehitamine koos sotsiaaleluruumi rajamisega.
- Teede renoveerimine ja hooldamine, sh juurdepääsuteed Vilsandi saarele (Kihelkonnalt Papissaare sadamasse viiv tee, Kuusnõmme–Vilsandi tee, tee üle laidude) ning metsateede korrashoidmine ja hooldamine tuleohutuse tagamiseks.
- Kalmistu taasavamine matmiseks.
- Järgmiste teede avalikku kasutusse andmine: Vahemere–Panga nukk, Vahemere–Orjassaare, Männiku–Laevakiilu, Vaatetorn–Kulpri (vana tee).
- Saare põhjakaldale sildumisrambi paigaldamine, võimaldamaks seal liinilaeva sildumist.
- Väikelaevade kai ehitamine Vikati ja Papissaare sadamasse.
- Mobiilsidelevi parendamine ja kiire andmesideühenduse arendamine.
- Elektrivarustuskindluse tõstmine (sh üle laidude tuleva liini väljavahetamine) (OÜ Elektrilevi).
- Helikopteri maandumisplatsi rajamine.
- Puhta joogivee tagamise ja heitvee käitlemise võimaluste arendamine.
- Jäätmekäitluse arendamine.
- Kruusavajaduse lahendamine kas olemasoleva karjääri laiendamise või uue avamise teel.
- Vilsandi tuletorni külastamiseks vajaliku taristu planeerimine ja ehitamine.

7. Arengukava seire ja muutmine

Saaremaa valla arengudokumentide menetlemise korra kohaselt vaatab vallavalitsus valla arengukava üle igal aastal ning täpsustab vajadusel vähemalt nelja eelseisva aasta eesmäärke ja tegevusi.

Saaremaa Vallavalitsuse struktuuriüksused, hallatavad asutused, volikogu komisjonid ning osavalla- ja kogukonnakogud esitavad vallavalitsuse arendus- ja kommunikatsiooniosakonnale ning rahandusteenistusele ettepanekud valla arengukava muutmiseks igal aastal vastavalt vallavalitsuse antud tähtajale ja suunistele.

Vallavalitsus esitab igal aastal volikogule valla majandusaasta aruande tegevusaruande koosseisus ülevaate valla arengukava täitmisest eelmisel eelarveaastal. Tegevusaruande koostamiseks esitavad vallavalitsuse struktuuriüksused arendus- ja kommunikationiosakonnale ning rahandusteenistusele andmed valla arengukavas kajastatud tegevuste elluviimise ja raha kasutamise kohta.